

6è

CONGRÉS NACIONAL DE LA **Gent Gran**

Document de treball **FASE PARTICIPATIVA**

- La participació de la gent gran
- Pobresa i exclusió social
- Polítiques d'envelliment actiu

Abril - juny 2010

6è

CONGRÉS NACIONAL DE LA
Gent Gran

Ponències

(abril - juny 2010)

Índex

Ponència A	
La participació de la gent gran	5
1. Un món canviat i canviant	5
2. Com entenem la nostra participació democràtica	7
3. Participació i benestar de la gent gran en tots els àmbits de la vida	11
Ponència B	
Pobresa i exclusió social	19
1. Introducció	19
2. La protecció social	24
3. Els serveis socials	25
4. Sistema català d'autonomia i atenció a la dependència	27
5. Sistema públic de pensions	30
6. Prestacions econòmiques no contributives	34
7. La salut	35
8. L'habitatge	38
9. Mobilitat	41
10. Maltractaments a persones grans	43
Ponència C	
Polítiques d'envelliment actiu	47
1. Definició i antecedents	47
2. Aspectes que cal tenir en compte	50
• Demogràfics	51
• Sanitaris	52
• Econòmics	53
• Psicològics	53
3. Àmbits en els quals és necessari treballar	54
• Opinió pública	54
• Serveis socials i de salut	54
• Organitzacions pròpies	56
• Famílies	57
• Individus	57
4. Objectius	58
• Reconceptualització del marc de referència	58
• Necessitat que les polítiques es plantegin la perspectiva de gènere	58
• Orientar, possibilitar i fer-ne el seguiment	59
5. Protecció jurídica	60
6. Algunes propostes concretes. Línies que propugnen polítiques d'envelliment actiu	62

La participació de la gent gran

Aquesta ponència, que recull aportacions de congressos anteriors i molt particularment del 5è Congrés, consta de tres parts: la primera, exposa breument la situació de canvi en què vivim; la segona, manifesta com s'entén la participació democràtica en aquest 6è Congrés; la tercera, concreta els problemes i possibilitats de participació que es presenten en alguns àmbits principals de la vida de les persones grans, i fa una llista de quinze reivindicacions i demandes específiques.

1. Un món canviat i canviant

Les persones que hem participat en el 6è Congrés Nacional de la Gent Gran creiem que no podem fer cap aportació específica ni presentar cap projecte raonable sobre participació ciutadana si abans no reconeixem, ni que sigui molt sumàriament, la situació del món en què ens toca viure.

En els dos darrers segles, de la Revolució Francesa fins ara, s'han produït canvis enormes en la nostra societat i en els nostres pobles i ciutats: canvis sobretot en el camp *economicosocial*, en el camp *cientificotècnic* i també en el camp *ideologicocultural*. Darrerament, la revolució informàtica, la manifestació més important de l'onada de canvis que afecten no solament la manera de treballar, sinó també la manera de pensar i de viure dels ciutadans i ciutadanes dels països més desenvolupats econòmicament. De fet, és important assenyalar que, en tot aquest procés de canvi, no són només les idees, les que han entrat en crisi, sinó que n'ha resultat qüestionada la raó mateixa, la que n'ha resultat qüestionada.

Abans la societat transmetia els valors i les veritats que donaven sentit i orientació a la vida. La societat era estable, tradicional, literalment monòtona. Canviava poc, gairebé gens en els aspectes fonamentals. Hi havia valors estables que s'havien de transmetre (estabilitat familiar, d'idees, d'estatus social, de costums).

El canvi i la variació eren, o bé accidents passatgers que no convenia que duresin, o bé excentricitats tolerades a molt poques persones, per exemple, als artistes.

Ara, però, la nostra societat ja no té *un únic* model ni de ciutat ni de ciutadà/ciutadana. Ben mirat, no és pas que n'hi hagi massa, de models. Podríem dir que hi ha un garbuix de models poc clars, no gaire perfilats. Aquesta és la nova situació: després del monopoli (econòmic, cultural, ideològic, religiós...) ha arribat el pluralisme. I sovint sembla com si, en nom del pluralisme i de la llibertat, fos veritat que tot s'hi val. La nostra és una època que, en el pensament, les arts i els costums, pot resultar barrejada, sovint confusa, fins i tot caòtica. En aquesta situació de convulsió i de canvi, no és estrany que el ciutadà o la ciutadana també pugui haver perdut el seu marc de referència habitual. Això ha induït algunes persones a pensar que ara estem ben bé a les fosques, que hem perdut *tots* els referents ideològics, *tots* els criteris ètics, *totes* les pautes estètiques, *totes* les normes socials i que també s'han esborrat tots els camins per a un autèntic diàleg interciutadà. Sembla com si tot s'hagués d'inventar de bell nou i com si es pogués inventar qualsevol cosa.

Nosaltres no creiem pas que les coses hagin d'anar així. La nostra crisi de valors no és total: de fet, ni tots els valors han entrat en crisi, ni tots els que hi han entrat hi són del tot. Més aviat sembla que la crisi total dels valors és un mite ideològic que se'ns explica per acabar-nos de desorientar i per justificar *qualsevol* sortida de la crisi. El que ha passat, el que està passant, és una altra cosa: tothom ha acabat reconeixent que ara mateix ja no és possible justificar la validesa absoluta de cap valor, senzillament perquè no existeixen acords absoluts sobre els valors i perquè no s'accepta cap instància que, per sobre dels valors diversos, pugui decidir quin d'aquests és *el* valor absolut, últim, definitiu. Ara bé, això no vol dir que hàgim de caure necessàriament en el relativisme. Perquè, encara que un valor no sigui del tot vigent, això no vol pas dir que no valgui gens ni mica o que tots valguin igual. En altres paraules: que els valors no siguin necessaris, no vol pas dir que siguin arbitraris. Vegem-ho amb un exemple ben senzill: encara que per guarir-nos d'un refredat no hi hagi cap medicament que sigui *la* medicina necessària (l'única necessària), això no vol pas dir que *qualsevol* medicina sigui bona per aconseguir l'objectiu. En un món canviat i canviant, el que ens cal, doncs, és una nova reflexió per veure quins valors, quines actituds, quines idees poden ser millors que altres, encara que cap no sigui ni *el* valor, ni *l'*actitud, ni *la* idea per excel·lència.

De fet, els canvis que van començar fa molt, s'han accelerat en els darrers decennis i nosaltres mateixos els hem viscut. Hi ha hagut canvis de tota mena: alguns molt positius globalment, sobretot pel que fa al nivell general de benestar i de llibertats públiques. D'altres són força més complexos perquè afecten valors, idees, conductes, principis i tècniques que sovint plantegen interrogants o dificultats, i que fan viure en la incertesa i la confusió. A més, la crisi desfer-

mada a escala mundial en els darrers tres anys –que no és una crisi només econòmica, sinó també d'idees i de conductes– afegeix elements de preocupació. No ens sembla, però, que tingui cap sentit voler jutjar la història. A l'inici d'aquesta ponència, només volem situar-nos per reflexionar millor sobre algunes qüestions.

La primera cosa de què convé adonar-se és que la situació d'inestabilitat social, ideològica, i de valors en què estem immersos no durarà quatre dies. No estem davant de canvis passatgers, sinó davant d'una crisi d'abast profund i de llargues conseqüències. Difícilment podem pensar –llevat que siguem uns restauracionistes recalcitrants i obcecats– que la societat que sortirà de la crisi serà com la d'abans. Ben al contrari. La crisi actual impregnarà durant molt de temps el tipus de societat que, lentament, s'anirà obrint camí i, per tant, hem de pensar que la societat mateixa del futur també serà, amb tota probabilitat, una societat moguda, canviant, plural. Encara que no sapiguem amb precisió quina mena de societat serà, a hores d'ara ja podem pressentir no serà ni estable ni homogènia.

El fet, però, que ens trobem en una societat moguda, fins i tot convulsa, no implica pas que ens hàgim d'adaptar a tot, a *qualsevol* cosa. Perquè, encara que no acabem d'entendre moltes coses i que no sapiguem com serà la societat del futur, això no vol dir que no sapiguem com *voldríem* que fos la societat naixent. Ho sabem i ho volem reafirmar: volem viure en una societat cada dia més democràtica en tots els ordres, en una societat que, per tant, utilitzi els nous recursos i totes les seves possibilitats que tingui per posar-los al servei de la justícia i del benestar dels ciutadans. I això vol dir que rebutgem l'adaptació i la passivitat resignades alhora que ens comprometem amb la participació i la crítica. En una societat que no és homogènia però que és democràtica i plural cadascú ha de poder trobar, d'una manera crítica, allò que més l'ajudi a ser persona.

També és cert, però, que els canvis del nostre temps són tan ràpids, tan espectaculars, que sovint són difícils de seguir i, més encara, d'assimilar. Les noves situacions, però, no han de ser un obstacle per a la construcció d'una autèntica xarxa democràtica, una xarxa de ciutadans lliures i responsables, una xarxa feta de drets i deures, dels quals tothom en participa. Nosaltres ens comprometem a treballar per aquesta societat que hem d'anar construint entre tota la ciutadania.

2. Com entenem la nostra participació democràtica

Com la història personal, la història de la humanitat és una història d'emancipació, en què els humans aspirem a més llibertat, més justícia, més igualtat. La història, però, no es fa sola i cal el compromís de tothom, amb decisió i coratge. Això és precisament el que ja planteja el moviment de la Il·lustració, del segle XVIII. En paraules del filòsof Kant (1724-1804), «Il·lustració és la sortida dels humans de

la minoria d'edat en què, autculpablement, es trobaven.» En aquest segle XXI s'obren davant nostre més possibilitats que mai de sortir de la minoria d'edat democràtica i d'arribar a construir societats obertes, fortes, justes i cultes.

Sabem que, en una societat democràtica, el respecte per la vida privada de les persones és fonamental. Però també sabem que no hi hauria democràcia si els problemes i els projectes dels ciutadans i ciutadanes no es reflectissin, debatessin i expressessin en l'àmbit de l'acció pública, que és a on tothom pot fer aportacions valuoses per als individus, els grups i per al conjunt de la societat.

Això equival a dir que una societat no seria democràticament viva si no comptés amb la participació decidida de tots els seus membres. Si justament aquesta participació és la que fonamenta la democràcia, també s'ha de dir que és un dret bàsic de qualsevol ciutadà i no en pot ser apartat, ni ser-ne discriminat, per raons de procedència ètnica, religió, ideologia, condició social o edat.

El 6è Congrés Nacional de la Gent Gran reclama, doncs, el dret de tothom a exercir la ciutadania i també el reivindica, és clar, per a totes les persones grans. Tal com diu l'Estatut d'autonomia de Catalunya del 2006, en el capítol I, article 18 («Drets de les persones grans»): «Les persones grans tenen dret a viure amb dignitat, lliures d'explotació i de maltractaments, sense que puguin ésser discriminades a causa de l'edat.»

Quan nosaltres parlem de «ciutadania» ens referim al valor de ser ciutadans i ciutadanes, de voler-ho ser, d'implicar-nos com a ciutadans, de comprometre'ns en la vida pública i de participar-hi. En aquest sentit, entenem que la ciutadania no equival simplement al civisme: el terme *civisme* s'ha acabat usant per referir-se a la urbanitat pública, amb un sentit lligat al comportament d'una persona que té una conducta pública que és considerada adequada i correcta, ben educada. Nosaltres entenem que la ciutadania va molt més enllà de la cortesia i que és una virtut moral i política, una virtut que consisteix en el compromís cívic, en la implicació del ciutadà o ciutadana en els afers comuns envers els quals se sent moralment responsable. Aquest esperit de ciutadania inclou el civisme, però no es limita a la bona educació, a la correcció en públic, sinó que implica interès pels afers públics, participació en els debats i en les decisions que afecten la vida de la comunitat. Aquest és un valor absolutament bàsic en societats que, com la nostra, són plurals i democràtiques.

Quan afirmem que volem ser ciutadans i ciutadanes també estem dient que no acceptem ser súbdits. Això és precisament el que defensa la ciutadania com a valor, no com a simple urbanitat. Estem en un moment decisiu de la història en què hem de decidir precisament si volem continuar essent súbdits o si volem ser, de debò, ciutadans i ciutadanes. Aquesta alternativa ara es

presenta de manera molt diferent de com ho feia abans. Fa cent cinquanta anys també hi havia *ciutadans* i *súbdits*, però la diferència entre ells era estrictament econòmica i social: es tractava de dues categories socials tan diferents, amb una desigualtat social tan greu que tothom desitjava accedir a la condició de ciutadà, perquè el súbdit era la persona econòmicament feble i socialment marginada, que volia abandonar la seva trista posició i aconseguir millors condicions de vida, més benestar i més protagonisme social.

Avui hi continua havent molta gent pobra maltractada i marginada. Ara bé, *súbdit* i *ciutadà* ja no designen dues categories socials i econòmiques, sinó dues categories morals, dos plantejaments polítics i vitals: en molts casos, i en molts països, allò que distingeix el súbdit del ciutadà ja no són les condicions econòmiques i socials de vida, sinó la disposició moral, la capacitat de reacció política, la voluntat d'agafar el destí amb les pròpies mans i de fer-hi alguna cosa. Avui hi ha molta gent benestant i rica que té ànima de súbdit, i molta gent pobra i marginada que es mou amb el coratge i l'esperit del ciutadà.

Perquè ara súbdit o súbdita no és pas qui no guanya diners –potser en guanya molts–, sinó que és la persona resignada, la frustrada, l'obedient, l'ajupida, la que no participa ni aporta gaire res al conjunt, que només mira per ell/a, encara que de vegades pugui viure relativament bé. El ciutadà o ciutadana, en canvi, és la persona que no es resigna, sinó que lluita, la que participa (o almenys s'esforça a participar) en les decisions col·lectives, la que imagina i programa, la que s'associa i batalla –en àmbits petits o grans– amb esperit solidari per fer un entorn millor, per fer xarxa amb les altres persones, encara que de vegades personalment no tingui mitjans de vida massa bons o no gaudeixi d'una gran consideració pública.

Actualment, el que fa considerar una persona com a ciutadana és la seva capacitat de compromís social i polític. Aquesta capacitat la posa a primera fila i la iguala moralment, políticament, a totes les altres que també volen assumir compromisos. Perquè és en aquest moment de presa de consciència quan es constata que trobar solucions als problemes depèn de cadascú. No solament d'ells, però també d'ells. Saben que els canvis són possibles però que no es fan sols i que els canvis no depenen només d'eleccions democràtiques, sinó de tota la feina i de la participació ciutadana al llarg de l'any. En les societats contemporànies, la democràcia s'ha expressat essencialment en la participació electoral. Avui, fins i tot algunes societats amb llarga tradició democràtica corren el perill de reduir tot el seu sentit al de simples democràcies electorals. Això significa reduir el sentit no solament de la democràcia, sinó de la ciutadania. Per això, les persones ciutadanes hem de recuperar vivesa i mobilització. Hem de ser conscients de la potència principal de què disposem enfront de concepcions arcaïques del poder i de la democràcia que arriben fins a nosaltres des de l'antic règim. Aquesta potèn-

cia ciutadana es manifesta en la seva capacitat de resistència enfront de les retallades democràtiques en la seva imaginació per a la formulació d'alternatives, en la seva energia per associar-se, plantejar i aconseguir objectius que no estaven previstos i que potser es veien com impossibles o com insensats.

Per això, actualment, el més important d'enfortir i potenciar en una democràcia és l'esperit de la ciutadania. Els ciutadans i les ciutadanes hem d'exhibir, mostrar, que nosaltres *som* la democràcia, que nosaltres la fem i que, amb nosaltres, la democràcia es consolida o es perd. Els ciutadans i les ciutadanes hem de forçar el caràcter ciutadà de la democràcia, és a dir, hem de mostrar que la democràcia és ciutadana i és dels ciutadans, i que les forces polítiques, econòmiques o ideològiques no haurien de ser altra cosa que forces al servei de la ciutadania. Amb això volem dir, sobretot que: a) el sentit democràtic no es pot reduir a la participació electoral, sinó que ha d'impregnar tots els aspectes de la vida col·lectiva, cosa que implica que els ciutadans hem d'assumir protagonisme social en els diversos àmbits, i b) que la mateixa democràcia electoral no ha de caure necessàriament en una democràcia *delegada*, abdicada, substituïda –és a dir, en una oligocràcia, que fabrica súbdits–, sinó que només ha de ser una democràcia *representativa*, que manté en tot moment el principi que els ciutadans i les ciutadanes són els subjectes de qualsevol poder.

Amb aquest objectiu, el ciutadà o ciutadana és aquell que sempre està a l'aguait, sempre vigila i actua. No hi ha, però, ningú que pugui ser ciutadà tot sol. I ja sabem que ara vivim, i viurem, en societats plurals. També sabem que el món de la gent gran no és *el* món, l'únic món existent, com no ho és el de la gent jove o el de la gent que treballa o és immigrant. El món en què vivim inclou tothom. No reclamem, doncs, un tracte a part, sinó ben al contrari, refusem qualsevol excepció, qualsevol marginació, i demanem ser presents en la vida col·lectiva amb la presència i la força que ens correspon. És evident que els diversos grups que conformen la societat han de ser tinguts en compte d'acord amb les seves necessitats i possibilitats específiques, però també ho és que tots aquests grups han de treballar junts a benefici no sols del mateix grup, sinó del conjunt.

D'aquí que la nostra concepció de la ciutadania es fonamenti en un principi bàsic i radical, que és el de la *conciutadania*. Aquest principi bàsic té tres característiques:

1. tot ciutadà/ana ha de tenir el mateix estatus que la resta (no és democràticament justificable l'existència de ciutadans de primera i de segona);
2. tot ciutadà/ana ha de reconèixer aquest estatus a la resta (la ciutadania ve de la con-ciutadania, no d'una concessió exterior o superior);

3. aquest estatus ha de ser un *poder dinàmic* que s'exerciti i es desplegui realment en tots els àmbits ciutadans (no és un dret merament teòric o formal).

Així, doncs, volem ser ciutadans i ciutadanes d'una societat que adopti seriosament el principi de conciutadania i que en tregui les conseqüències necessàries. La societat dels conciutadans serà, efectivament, oberta a tothom quan gent diversa s'hi pugui trobar igualment bé, no perquè cadascú hi pugui fer simplement la seva, sinó perquè s'hi respectin valors democràtics comuns i sòlids. És el principi que pretén lligar radicalment la necessitat de la llibertat amb l'aspiració de realitzar la igualtat i la justícia. Sense aquest principi de conciutadania no hi hauria possibilitats per a ningú, o només n'hi hauria per a uns quants. I això és justament el que rebutgem.

La conciutadania comporta, doncs, en la lògica democràtica, una colla d'altres valors que també s'han d'acceptar, tant en el camp de l'economia, com en el de la cultura, de la política, de la religió o de la vida social. Quan les opcions ciutadanes o d'alguns ciutadans frenin o impedeixin el desplegament de les opcions dels altres s'haurà abandonat el principi de conciutadania, s'haurà abandonat l'espai bàsic de la ciutat oberta per passar a defensar, de fet, privilegis i discriminacions.

És clar que, en una societat democràtica, els ciutadans i ciutadanes no sempre estaran o es posaran d'acord, senzillament perquè de vegades defensaran posicions o interessos no coincidents, potser oposats. El pluralisme ideològic porta sovint a defensar valors i criteris irreconciliables. Per això, l'Administració, les institucions, agrupacions, associacions i col·lectius ciutadans hauran de vetllar perquè el principi de conciutadania arribi tan lluny com sigui possible en cada cas, sense falses expectatives de consens artificial, però també sense renúncies prematures a la recerca comuna.

El diàleg i la recerca de valors compatibles és justament el que pot contribuir decisivament a fer que ciutadans molt diversos s'identifiquin amb una tasca comuna. De fet, per identificar-se amb certs valors, s'ha de disposar també d'un projecte de vida en comú. No ens cal, doncs, defensar vells valors perduts, però tampoc no hem de claudicar ni dimitir de la responsabilitat de crear lligams ciutadans, lligams nacionals, estructurals, administratius, mediambientals, culturals o econòmics. Una societat canviant no exclou, sinó que reclama que es treballi a favor d'un major esperit de ciutadania. Aquest és el nostre compromís.

3. Participació i benestar de la gent gran en tots els àmbits de la vida

Perquè es pugui avançar cap a una societat cada dia més dialogant, més participativa i amb més sentit de coresponsabilitat, també cal que siguem respec-

tuosos amb els trets específics que caracteritzen els diversos grups i col·lectius que la componen. És per això que s'ha d'abordar clarament el fenomen de la diversitat, que no és mai un fenomen abstracte, sinó ben concret.

I llavors convé que advertim que el terme *diversitat* amaga, tapa, dissimula, dos altres termes que convé distingir bé: aquests termes són *diferència* i *desigualtat*. Certament, sovint parlem de «diversitat» per referir-nos, de manera indistinta, a diferències o a desigualtats, quan hauríem de distingir-les bé. Perquè, mentre les *diferències* entre els humans són allò que ajuda a distingir-los i a personalitzar-los, en canvi, les *desigualtats* entre humans són el resultat d'alguna acció social que ha pres partit a favor dels uns i en contra dels altres. Per això, la diversitat que és mera *diferència* de sexe, de raça, d'edat, de costums, d'objectius o d'idees és una diversitat que pot ser aplaudida i apreciada. En canvi, la diversitat que revela *desigualtat* en el tracte o en l'evolució personal o col·lectiva, és inacceptable, i no pot ser tolerada ni valorada en una societat que defensi principis democràtics d'igualtat i de solidaritat. La diversitat que respon a desigualtats forçades o imposades és una diversitat que s'ha de poder remoure i eliminar.

Perquè les diferències –encara que a primera vista no ho sembli– són les que realment ens igualen, són les que donen igual validesa a cada singularitat. És així com les diferències ens dignifiquen, i per això han de ser respectades. Les desigualtats, en canvi, ens jerarquitzen, ens sotmeten i han de ser suprimides. El fenomen de la immigració hauria de ser tractat precisament des d'aquesta òptica: perquè convé respectar les diferències culturals, però també és cert que sovint es presenten com a diferències alguns costums, pràctiques o idees que revelen –entre nosaltres mateixos– autèntiques desigualtats. Durant la darrera dictadura, Catalunya només va poder ser terra d'acolliment, perquè no tenia els instruments polítics i socials per fer altra cosa. Avui ja pot ser terra d'integració, i la integració vol dir que hem de ser capaços de valorar les diferències, per ser més forts, però també que vulguem combatre junts les desigualtats que fan mal a tothom.

No estem, doncs, a favor d'una societat que sigui neutra pel que fa als valors: no sembla pas que la neutralitat i la indiferència puguin afavorir la tolerància, el respecte i l'obertura en una societat plural i democràtica. La societat que defensem ha de ser evidentment respectuosa amb –i defensora de– la pluralitat ciutadana. Però, per això convé no confondre *respecte* amb *indiferència*. Quan es té una actitud indiferent envers algú no se l'està respectant, sinó que se l'està ignorant, se l'està deixant de banda; se'l condemna, de fet, a la irrelevància i, en la seva forma extrema, a la inexistència. Perquè allò que ens és indiferent és com si no existís per a nosaltres. El respecte, en canvi, demana atenció, comprensió, revisió, paciència i sentit crític. El respecte també demana

tolerància, capacitat per escoltar l'altra persona i fer possible, així, que tothom pugui participar en la tasca col·lectiva.

Avui sabem que cap valor no és absolut, és a dir, que qualsevol valor pot arribar a ser aplicat o vist de forma perversa, ben contrària al seu sentit originari. Per això, és ben clar que també el respecte i la tolerància han de tenir els seus límits. No es poden tolerar les agressions als drets humans o a la dignitat de les persones. No es poden acceptar les accions –encara que fossin legals– que no s'encaminin a eradicar el sofriment i la injustícia. Nosaltres, grans i joves, hem de practicar en les nostres vides els valors de justícia i tolerància, l'oposició al sofriment i a la barbàrie. No podem dimitir d'aquesta pràctica i d'aquest testimoniatge que, d'altra banda, no són qüestions teòriques ni que s'hagin de reservar per a l'escola. Recordem que els valors no vénen de l'educació, sinó que és l'educació, la que ve dels valors. I és que, quan es pensa que els valors vénen de l'educació, s'acaba acceptant que es pot ensenyar *qualsevol* valor i que, per tant, tots els valors són sempre convencionals, arbitraris. Per això hem de treballar per una societat que no sigui indiferent, sinó que potenciï valors de respecte, justícia i llibertat. Aquests valors no vénen de l'escola, sinó que, a l'escola, li vénen de la societat. Volem una societat que defensi valors oberts, que potenciï a tots els nivells el diàleg, l'intercanvi, la iniciativa creadora i les possibilitats de desplegament d'individus i de grups. Una societat dialogant és incompatible amb la defensa d'estructures burocratitzades –de qualsevol grau– que afavoreixin les decisions personalistes o autoritàries. La societat ha de facilitar l'intercanvi d'opinions i de raons entre els ciutadans i ciutadanes, perquè aprenguin a ser crítics i autocrítics. La participació activa i dialogada en la vida pública també ha de portar a saber prendre decisions i a elaborar projectes alternatius.

Els valors democràtics, doncs, han d'impregnar tots els àmbits de la nostra vida. És la vida sencera, la que ha d'experimentar benestar. En els darrers decennis, però, Europa ha tingut la temptació de pensar el benestar dels ciutadans i ciutadanes com un benestar bàsicament econòmic, de seguretat social, basat en la creació de l'anomenat *estat del benestar*, concebut sovint amb un cert deix paternalista. És cert que això ha comportat beneficis molt importants per a milions de persones, altrament desassistides o desvalgudes. És hora, però, de superar aquesta fase i d'entendre que els ciutadans i ciutadanes no som éssers esquarterats i dividits en apartats, sinó que som una unitat física, psíquica i social, de manera que el nostre benestar només pot ser possible si respon al benestar integral de la persona.

Pel que fa a la gent gran, s'ha entès massa sovint el benestar com quelcom relacionat exclusivament amb l'atenció a la seva salut i amb la concessió d'ajuts socials. Això ha implicat un tracte potser benintencionat però passiu, de la gent

gran, a la qual es va recloent a casa o en centres assistencials, sense atendre prou les seves altres demandes i sense que la seva presència i la seva activitat tinguin prou espai públic. La mera satisfacció de necessitats mitjançant serveis socials és un benestar passiu que encongeix les possibilitats de moltes persones i les deixa finalment insatisfetes. S'ha de tenir en compte que l'expectativa de vida ha augmentat extraordinàriament en els darrers decennis i que, en molt casos, això significa que, quan arriba la jubilació, encara es tenen moltes possibilitats de desplaçament i d'activitat personal.

Hem d'establir, doncs, un plantejament global i actiu del benestar. Les persones grans no poden ser només objecte de gestió assistencial, sinó que han de ser subjectes i protagonistes en la vida pública, en la qual han de trobar el seu benestar, s'hi han de trobar bé. I aquest benestar ja no es pot definir per la quantitat de serveis que es reben, sinó per la qualitat de vida que es té. Perquè no hem de veure el benestar lligat a la caritat o a la beneficència assistencial ni l'hem d'entendre com una forma excepcional de vida en la qual ens refugiem en moments especials (vellesa, viduïtat, incapacitat...). Contràriament a aquests plantejaments, el benestar ha de ser la forma habitual de viure, tant en moments de més plenitud i normalitat com en moments i situacions més difícils o excepcionals. El benestar de tothom ha de ser, doncs, l'objectiu principal que hem de perseguir: un benestar lligat al màxim d'autonomia personal i al mínim possible de dependència; un benestar que no s'ha de refiar de la protecció i del paternalisme, sinó que ha de fomentar la participació activa en la xarxa ciutadana de drets i deures.

Això ha de tenir conseqüències importants en la gestió política diària: la participació de la gent gran ha de ser possible, s'ha de fer possible. I això passa sobretot quan no es deixa només a la lliure voluntat del sector, sinó també quan els poders públics democràtics fomenten aquesta participació. La gent gran –i, com sempre, no només la gent gran– es pot veure afectada per dues situacions particularment greus: la soledat i la inseguretat. Cap d'aquestes situacions té solucions ni receptes fàcils. És bo, però, que aquests dos perills es tinguin sempre presents; al capdavant, quan s'aborden i solucionen molts altres problemes de la gent gran, també s'està treballant perquè les persones, en general, no se sentin tan soles ni tan insegures com se sentirien si no fossin tingudes en compte, si fossin menystingudes o marginades.

Les situacions personals de la gent gran no són, és clar, iguals i, de vegades, no són gens comparables. Tanmateix, les volem plantejar de manera global i amb visió de conjunt, a fi d'abordar els punts que ens semblen més importants pel que fa a assegurar la presència i participació de les persones grans en la vida col·lectiva. Per això, ara distingirem tres situacions diferents quant a les possibilitats de participació social de la gent gran: a) hi ha situacions vitals en què els obstacles existents impedeixen la participació i, en aquests casos,

s'han de remoure els obstacles b) hi ha situacions de normalitat en què es pot potenciar positivament la participació, i s'ha de fer; i c) finalment, hi ha casos en què la participació, per edat o malaltia, ja no és possible.

A. Comencem pels casos en què s'han de remoure els obstacles que impedeixen la participació: es tracta sobretot d'aquells casos en els quals molta gent gran –i no solament la gent gran– ha quedat condemnada a viure permanentment preocupada per la simple supervivència diària. Això es dóna sobretot en dos terrenys: el de les pensions i el de l'habitatge. Sobre aquests casos, se'n parlarà en la Ponència B.

D'altra banda, s'ha d'avançar també en el model de treball de mitja jornada, d'horaris i dedicació flexibles, a fi que les persones que es van fent grans no solament puguin deixar de mica en mica una vida laboral de molts anys –i no ho hagin de fer manera abrupta–, sinó que –més enllà de la vida laboral de temps complet– també puguin continuar donant a la societat el servei de les seves capacitats i de la seva experiència.

B. També hi ha molts casos en què la participació ciutadana de la gent gran és ben possible. Si és així, també ha de ser incentivada, a fi que les persones grans realment vulguin participar, abandonin l'aïllament i recuperin o millorin la iniciativa personal per implicar-se voluntàriament en associacions i grups, així com en activitats de tota mena. En aquests casos, més que remoure obstacles, el que s'ha de fer és potenciar positivament la voluntat de la gent gran de continuar participant en la vida col·lectiva. I això afecta tots els camps de l'existència.

PER AIXÒ,

- 1.** Demanem que el Govern de Catalunya creï una Direcció General de la Gent Gran, que conegui les dificultats i possibilitats del sector i que en promogui la participació a tots els nivells.
- 2.** Demanem que els ajuntaments creïn una regidoria de la gent gran –tal com en tenen per al jovent–, a fi de promoure la seva visibilitat i participació en l'àmbit local.
- 3.** Demanem que es creïn més consells consultius de la gent gran a tots els àmbits de la vida pública.
- 4.** Demanem als partits polítics que replantegin l'escassíssima funció política que donen a les persones grans. Perquè resulta increïble constatar

que un grup de població constantment creixent disposi de poquíssims candidats en les eleccions locals o nacionals. Si les llistes electorals tenen en compte la paritat de gènere, estaria bé que també tinguessin en compte la presència de persones grans en les candidatures.

5. Demanem als mitjans de comunicació un canvi en la seva manera d'enfocar la vida de la gent gran que, o bé generalment és ignorada o bé només és recollida a través de notícies curioses, marginals o tràgiques. Demanem a aquests mitjans (televisió, ràdio, diaris, revistes i edicions electròniques) que no ens marginin ni singularitzin, sinó que ens convidin a participar en col·loquis, tertúlies i comentaris, tal com fan amb la resta dels ciutadans i ciutadanes, i que tinguin en compte la importància del nostre sector de població en els afers normals i quotidians de la vida.
6. Demanem un impuls a la formació de la gent gran, a la formació continuada més enllà de la vida laboral. Perquè no vivim per treballar, sinó que treballem, i ens jubilem, per viure amb la màxima dignitat i autonomia possibles. De fet, els ciutadans i ciutadanes no ens acabem de preparar mai, sempre aprenem a ser ciutadans, sempre estem en un procés obert de relacions humanes que presenta reptes, que estableix noves relacions i que demana respostes, sobretot en una societat tan canviant com la nostra. En aquest sentit, la noció de *formació continuada* o de *formació permanent* no es refereix només –tot i que també– a la formació acadèmica o professional que han d'anar rebent els ciutadans i les ciutadanes al llarg de la vida, sinó que abraça tota l'educació humana que necessitem i a la qual hem de respondre amb estratègies, mitjans i recursos ben diversos. Tots anem adquirint, canviant, retocant actituds, ideals, hàbits, esquemes mentals i de vida. La formació i la renovació de la formació a una edat més avançada pot ser una gran oportunitat per a moltes persones que abans no l'han tinguda. En molts casos i especialment per a les dones és una oportunitat remarcable ja que, tradicionalment i lamentablement, han tingut menys oportunitats que els homes.
 - Aquesta formació ja es duu a terme a través de les aules de la gent gran o a través de les activitats que es fan en els casals i a les llars de la gent gran, però cal que les persones que la promouen i organitzen trobin en les administracions l'ajut i el suport per fer-la cada vegada més actualitzada i ambiciosa.
 - S'han de fomentar els cursos de formació professional –sovint per a activitats noves que es volen conrear després de la jubilació–, així com els cursos universitaris. Si bé hi ha cursos regulars als quals es pot assistir, seria bo que s'arribés a convenis amb les universitats

per organitzar cursos específicament dedicats als interessos de la gent gran.

- L'ús de les noves tecnologies informàtiques ha de ser potenciat i estimulat. L'*alfabetització* informàtica pot ser un descobriment per a moltes persones i una font de noves oportunitats a més d'una altra relació amb l'entorn i d'un goig inesperat de coneixement. Això s'ha de fer amb l'ajut exprés de les administracions, que han de fer campanyes específiques en aquesta direcció i hi han de posar els mitjans adequats.
 - També han de ser potenciat els grups de lectura, que fomenten l'intercanvi d'idees i reflexions sobre la base de textos literaris interessants i enriquidors.
 - S'ha de pensar, i s'hi pensa massa poc, en la formació de la gent gran procedent de la immigració. Si ells i elles encara no formen part, o ben poc, dels grups habituals i organitzats de gent gran, són també ciutadans als quals la formació els podria resultar particularment estimulants i beneficiosa, alhora que els podria ajudar a no caure en la marginació o en la ignorància social. Aquest és un punt difícil, tant des del punt de vista social com psicològic i organitzatiu. Per això resulta imprescindible la implicació dels assistents i assistentes socials, dels mestres i les mestres i de les institucions i organitzacions socials, que han d'explorar les necessitats i les possibilitats de la gent gran provinent de la immigració, un sector de població que cada dia serà més important i que no pot quedar al marge del món de la gent gran al qual pertany.
- 7.** Convé que la mateixa gent gran pugui assumir la direcció i gestió dels seus centres i locals. Això no exclou que calgui comptar amb el suport, les iniciatives i l'assistència de persones especialitzades que puguin contribuir a la vitalitat i el desenvolupament d'aquests centres.
- 8.** Cal afavorir un lleure que no sigui –com succeeix sovint– exclusivament passiu o sedentari. Per això convé que, des dels centres i locals, es potenciïn activitats culturals i esportives adequades a l'edat i a la condició de les persones usuàries.
- C.** També s'ha de reconèixer que, en moltes ocasions, ja no es tracta de remoure obstacles per a la participació de la gent gran, ni tampoc de promoure aquesta participació, senzillament perquè moltes persones, per edat o per malaltia, no són capaces de poder o voler tenir un paper actiu.

PER AIXÒ,

- 9.** Demanem que s'intensifiquin les polítiques concretes d'assistència a l'envel·liment, als casos de malalts més desvalguts, de persones discapacitades o incapacitades, amb la universalització de l'assistència domiciliària, amb la previsió d'ajuts personals o econòmics a les famílies, amb la continuada promoció de residències que permetin viure dignament en situació de semiautonomia o de manca total d'autonomia.

- 10.** Demanem que es legisli un protocol d'últimes voluntats on es tingui en compte la voluntat del malalt irreversible a l'hora de decidir sobre les condicions de la seva mort digna i, si ho vol, de l'aplicació de l'eutanàsia.

El 6è Congrés Nacional de la Gent Gran es compromet amb els principis i plantejaments d'aquesta ponència i demana l'aplicació de les seves reivindicacions i demandes.

Pobresa i exclusió social

1. Introducció

A l'Estatut d'autonomia de Catalunya, en el punt 2 de l'article 15 sobre *Drets de les persones*, hi diu:

“Totes les persones tenen dret a viure amb dignitat, seguretat i autonomia, lliures d'explotació, de maltractaments i de tota mena de discriminació, i tenen dret al lliure desenvolupament de llur personalitat i capacitat personal.”

A l'article 18 sobre *Drets de les persones grans*, hi diu:

“Les persones grans tenen el dret a viure amb dignitat, lliures d'explotació i de maltractaments, sense que puguin ésser discriminades a causa de l'edat.”

A l'octubre de 2006 es va celebrar el 5è Congrés Nacional de la Gent Gran de Catalunya, que va representar un pas important en la concreció de les reivindicacions de la gent gran del nostre país. Moltes d'aquestes reivindicacions s'han aconseguit, d'altres estan en via de solució i n'hi ha que encara no són a l'agenda política.

El lema d'aquesta ponència és “La pobresa i l'exclusió social”. En aquesta intentarem recollir les principals preocupacions i reivindicacions de la gent gran en les qüestions que afecten les seves condicions de vida. Les línies fonamentals d'aquesta ponència intenten seguir els principis marcats en les ponències del 5è Congrés.

És just reconèixer que els importants èxits socials aconseguits des de la celebració del 5è Congrés en l'àmbit estatal i a Catalunya, no desdiuen gens les resolucions que s'hi van prendre. Per la importància que tenen, n'esmentem algunes:

Llei de prestacions socials de caràcter econòmic, Llei de promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència, Llei per a la igualtat efectiva de dones i homes, Llei de l'Estatut del treball autònom, Llei de serveis socials, Llei de mesures en matèria de seguretat social, Llei del dret de les dones a eradicar la violència masclista, Llei de salut pública, etc.

El desenvolupament normatiu de l'aplicació de la Llei de prestacions socials de caràcter econòmic ha permès que, l'any 2009, aproximadament 80.000 persones rebin prestació econòmica. Els increments experimentats per totes les pensions mínimes entre l'any 2004 i el 2009 oscil·len entre el 30,77% de les pensions de jubilació per als majors de 65 anys sense cònjuge a càrrec i el 67,34% de les pensions de viduitat amb càrregues familiars.

Les passes que s'han fet en el desenvolupament legislatiu reconeixent drets subjectius de ciutadania són importants, però hem de denunciar la insuficiència dels recursos econòmics per poder fer-los efectius o el retard en la seva aplicació: els drets reconeguts legalment als ciutadans i ciutadanes no haurien de rebre les conseqüències de la crisi econòmica.

Hi ha aspectes considerats en les resolucions del 5è Congrés que pràcticament no han experimentat canvis, com ara els que fan referència a persones grans i el marc legal: curatela, tutela, autotutela, voluntats anticipades. No s'ha desenvolupat el marc legal que permeti exercir el dret a una mort digna i en llibertat, i tampoc no han experimentat canvis totes les reivindicacions recollides en el nostre anterior Congrés i que fan referència als maltractaments a la gent gran.

La societat actual està caracteritzada per la globalització de l'economia, del comerç, de la informació, i per un avenç científic i tècnic sense precedents. Hi ha la capacitat més gran de tota la història de produir béns de consum i de serveis, però una gran quantitat de ciutadans i ciutadanes no tenen recursos econòmics per accedir-hi tant en els països desenvolupats com, d'una manera més greu, en els no desenvolupats o en vies de desenvolupament.

Els anys que hem tingut un fort creixement econòmic no han servit per escurçar les diferències socials, tot al contrari, els rics cada dia són més rics i cada dia hi ha més pobres, aquesta situació afecta tots els països, incloent-hi els països desenvolupats en major o menor mesura.

Les polítiques neoliberals estan provocant que no es distribueixi d'una forma justa la riquesa creada, també es deslocalitzen empreses, hi ha moviments especulatius sobre necessitats bàsiques o intents de retallar els drets adquirits. A més la sobreexplotació dels recursos naturals, el poc respecte

per l'entorn natural i la contaminació atmosfèrica estan provocant la pèrdua de moltes espècies i generant el canvi climàtic provocat per l'activitat humana tot i que sempre hi ha qui per interessos econòmics, ho nega.

Tenim la joventut més formada de tota la història, però les seves potencialitats no estan sent aprofitades. Així, hi ha una gran quantitat de joves amb títols que no exerceixen l'activitat adequada a la seva formació o bé estan a l'atur però, tot i això, des de determinades instàncies es reclama l'ampliació de l'edat legal de jubilació i l'allargament la jornada laboral.

Segons el darrer informe de l'IDESCAT, "Estadística de distribució personal de la renda i risc de pobresa 2008", a Catalunya, el 25,4% de les persones majors de 65 anys estan en risc de pobresa, sent les dones grans les més afectades, amb un 27,9%. Si es tracta de persones grans que viuen soles, la taxa de pobresa es situa en el 41,4%. L'informe recull que per a una persona sola el llindar de la pobresa és de 8.748 € anuals (que dividit en 14 pagues* dona 624,86 €); si es fa referència a dues persones grans, el llindar es fixa en 13.122 € any (i dividit en 14 pagues, en 937,29 €). Amb aquestes dades podem afirmar que la quantia de totes les pensions mínimes per a l'any 2009 són inferiors al llindar de pobresa moderada de l'any 2007. El novembre de 2009, el total de pensions mínimes que es cobraven a Catalunya era de 288.565, i corresponien a 201.302 dones i 87.241 homes. Constatem que, respecte a l'any 2006, durant el 2007 s'ha reduït l'1,7% les persones grans que estaven en risc de pobresa. L'any 2008, el 53% de les pensions contributives de la Seguretat Social pagades a Catalunya no superaven els 600 € i en les pensions de viduïtat, aquesta proporció s'acostava al 70%.

L'esperança de vida de les dones és major que la dels homes, però també la pobresa i la solitud els afecta en major mesura. Es tracta de raons de gènere: la discriminació històrica de la dona en la societat i en el món laboral ha provocat la feminització de la pobresa. Unes dades rellevants: gairebé una de cada tres dones majors de 65 anys viu amb uns ingressos per sota del llindar de la pobresa. El risc d'arribar al llindar de la pobresa és més alt en les dones i, per exemple, a Espanya només un 0,05% de dones cobren la pensió màxima, la qual cosa suposa 1.966 dones davant de 8.744 homes. A Catalunya el 70% de les pensions mínimes que es cobren corresponen a dones i el salari mitjà de la dona és aproximadament un 30% inferior al de l'home. A més, el 70% les persones perceptores de les pensions no contributives en les diferents modalitats són dones. Això es produeix pel fet de no tenir cotitzats els 15 anys necessaris que donen dret a una pensió contributiva, situació produïda per múltiples

*La divisió en 14 pagues és per fer l'equiparació amb el cobrament mensual dels/de les pensionistes.

causes, (la majoria dels casos per la reducció de jornada o excedències per dedicar-se a la cura de familiars, per maternitat, o per les feines de la llar). Així, la pensió mitjana de jubilació de les dones és aproximadament un 68% inferior a la dels homes.

El Govern central, amb el Reial decret llei 3/2004, de 25 de juny, va establir l'Indicador públic de renda d'efectes múltiples (IPREM), i va permetre desvincular el salari mínim interprofessional (SMI) com a indicador de rendes respecte de les prestacions, ajudes i subvencions públiques que fins aleshores l'utilitzaven. A Catalunya, amb el consens del Govern de la Generalitat i els agents socials, l'any 2006 es crea l'Indicador de Renda de suficiència de Catalunya (IRSC), que substitueix l'IPREM estatal per determinar l'accés a determinats serveis, prestacions o ajuts al nostre país. La quantia de l'IRSC per a l'any 2009 va ser de 7.888,84 € (563,49 €), quantia superior a la de l'IPREM en un 6,88%. Podem afirmar que la quantia de l'IRSC per a l'any 2009 és inferior al llindar de pobresa moderada de Catalunya l'any 2007.

Actualment estem patint una de les crisis més grans que hem conegut, de caire mundial. Aquesta crisi no obeeix als anomenats cicles econòmics i està provocada pels moviments especulatiu del capital financer, sense cap tipus de control i sense pagar impostos en les transaccions financeres. A aquesta situació hi hem de sumar que cada dia hi ha més fortunes que es refugien en els paradisos fiscals. Al nostre país, la situació s'agreuja amb el que s'ha anomenat la *bombolla immobiliària*. De fet, no era sostenible indefinidament que –aproximadament– el 17% del nostre PIB estigués basat en l'aportació del sector de la construcció, la bombolla havia de rebentar.

Per salvar de la fallida el sistema financer i donar-hi liquiditat, els governs han aportat ingents quantitats de diners públics (que són diners dels ciutadans i ciutadanes). I al mateix temps observem com els alts directius de la banca i de les empreses transnacionals es reparteixen grans beneficis i es blinden amb contractes milionaris.

Les conseqüències d'aquesta crisi, les estan pagant els de sempre: els treballadors i treballadores i les seves famílies. Tenim aproximadament quatre milions de persones a l'atur i n'hi ha ben poques en les quals cap dels seus membres no estigui en aquesta situació. A més, augmenta l'economia submergida i, aprofitant la crisi, els sectors socials plantegen l'abaratiment de l'acomiadament i la reforma del món del treball.

I el que és més greu: les organitzacions empresarials plantegen, en el marc del diàleg social, la reducció de les cotitzacions a la Seguretat Social en 5 punts. Si s'acceptés aquesta barbàrie, el nostre sistema públic de pensions perdria el

superàvit actual en menys de tres anys i entraria en dèficit l'any 2014. Al mateix temps, organismes bancaris i internacionals plantegen que és urgent una reforma del nostre sistema públic de pensions perquè, diuen, no és sostenible en el futur.

Hem d'informar als ciutadans i ciutadanes que els sistemes privats de pensions fa anys que perden valor, només l'any 2008 han tingut una pèrdua mitjana a la zona de l'OCDE d'un 20% del seu capital, en els països d'Amèrica Llatina un 40% i, al nostre país, per sobre del 10%. La mateixa OCDE afirma que, en situacions de crisi, els sistemes públics són més fiables que els privats.

A la societat actual s'està imposant la imatge pública de valors com l'individualisme, l'hedonisme, la insolidaritat, la manca de principis ètics, la ideologia dels diners com a bé suprem, i arribant a la mercantilització de les relacions personals. L'economia no està al servei de les persones. Enfront d'això, hem de defensar els valors tradicionals de la igualtat, la justícia, la llibertat i la solidaritat, així com l'esforç, el compromís i la defensa de l'ètica.

També apareixen situacions de *corrupció política*, que generen la pèrdua de confiança de la ciutadania en les institucions públiques. La gent gran hem de tenir clar que els corruptes són una minoria i que hi ha milers de dones i homes en associacions de tot tipus, en sindicats, en partits polítics, en les administracions governades per les diferents formacions polítiques, que dediquen el seu temps i esforç de forma honesta i desinteressada per aconseguir una societat millor.

Hem d'exigir als partits polítics amb representació parlamentària que estableixin els mecanismes legals necessaris per evitar, en la mesura que sigui possible, que es produeixin aquestes situacions de corrupció. Però en cas que es produeixin, s'ha d'exigir una resposta ràpida, clara i exemplar, respectant sempre les garanties legals que correspon a la ciutadania.

En aquest panorama de crisi econòmica i crisi de valors, la gent gran hem de tenir clars els nostres plantejaments i reivindicacions exigint l'aplicació de les polítiques socials, ja que els ciutadans i ciutadanes no han de pagar les conseqüències de la crisi, atès que nosaltres i les nostres famílies no l'hem provocada.

A la Ponència B del 5è Congrés dedicàvem un apartat a la pobresa econòmica i social, en el qual manifestàvem que la pobresa és multidimensional, és a dir, que les necessitats bàsiques que algunes persones no poden satisfer són de diversa índole: socials, culturals, materials, educatives, etc., fins i tot ens referíem a les necessitats afectives i espirituals. També manifestàvem que

quan una persona acumula diverses mancances, aquestes la poden portar a la marginació social.

Fèiem referència a l'aspecte cultural de la pobresa social, quan hi ha qui manifesta que som una càrrega per a la societat o que no servim per a res i, per part nostra, hi ha una actitud de resignació i acceptació. Davant d'això cal animar totes les persones grans a reclamar el nostre paper en la societat i no acceptar resignadament el que pensen alguns de nosaltres.

Ens referíem als mites segons els quals hi ha moltes ajudes socials i que la gent gran en som els principals perceptors. Són mites que cauen per ells mateixos només que s'observi la realitat. Les dades parlen per elles mateixes: la gent gran som el sector de població amb major tant per cent en situació de pobresa i Espanya és el penúltim país de la UE-15 en despesa per a protecció social.

Per tenir una vida digna fan falta unes condicions que moltes vegades no depenen de nosaltres mateixos i reclamem la necessitat d'un estat de dret que vetlli per la justícia i la solidaritat. La situació actual és diferent de la que hi havia quan es va celebrar el 5è Congrés i, de fet, s'ha agreujat amb la crisi econòmica. Els que no creuen en la intervenció de l'Estat i proclamaven que el sistema econòmic s'autoregula –cosa sorprenent–, ara en reclamen la intervenció, demanant ajudes de diners públics per sanejar la seva situació econòmica.

El poder polític ha de tenir un control democràtic sobre el sistema financer, ja que, en cas contrari, la crisi actual se superarà amb els diners públics, però passat un temps, la situació es pot tornar a repetir. O hi ha un control democràtic del sistema financer, o ens espera la barbàrie. Per això, sense complexos i sense ambigüitats, la gent gran hem de reclamar que l'economia estigui al servei de les persones i, aprofitant aquest Congrés, ens cal concretar les nostres reivindicacions.

2. La protecció social

L'objectiu de les polítiques socials ha de ser cobrir les diferents contingències en les quals es puguin trobar els ciutadans i ciutadanes. Els poders públics han d'impulsar el benestar social i la qualitat de vida i cobrir les necessitats d'urgència social.

La gent gran hem de reivindicar que les administracions públiques lluitin decididament contra la pobresa i l'exclusió social, proporcionin els serveis socials, l'atenció a la dependència, les prestacions a la família, la sanitat pública, etc. Tot això s'ha de considerar com una inversió econòmica, generadora d'ocupació i de riquesa. Els països més avançats socialment, en general, són els més productius econòmicament.

L'any 2006, el tant per cent que la població activa a Espanya destina als serveis de l'estat del benestar –segons l'Eurostat– va ser el 10,18%, mentre que la mitjana dels països de la UE-15 va ser el 14,93%, i a Suècia, el 23,8%. Això fa que les crisis cícliques del sistema econòmic a altres països afectin d'una forma més moderada.

Segons les últimes dades de l'Eurostat, l'any 2006, la despesa total en protecció social d'Espanya va ser del 20,9% del PIB, mentre que la despesa mitjana dels països de la UE-15 va representar el 27,5%. Tenim –per tant– un diferencial de 7 punts. Mentre que a Suècia s'hi destina el 30,7%, només hi ha dos països que gasten menys respecte al seu PIB que nosaltres, Grècia i Portugal. A Catalunya es va destinar el 17,6% del nostre PIB. Si prenem com a referència la despesa mitjana per habitant en unitats de poder de compra, que permet estandarditzar l'any 2006, Espanya dedicava 5.163 upc per habitant, mentre que la mitjana de la UE-15 dedicava 7.278 upc, és a dir, tenim una diferència en despesa per habitant de 2.115 upc.

La gent gran ens hem d'oposar a les pretensions d'alguns sectors de la societat d'establir una protecció social mínima perquè si s'establís aquesta situació accentuaria molt més les diferències socials. Hem de reivindicar un autèntic estat del benestar que garanteixi una vida digna al conjunt dels ciutadans i ciutadanes.

3. Els serveis socials

L'Estatut d'autonomia, en els punts 1 i 4 de l'article 24, s'hi recull en els *Drets en l'àmbit dels serveis socials, en els seus punts 1 i 4*.

La finalitat dels serveis socials és resoldre les necessitats socials i millorar la qualitat de vida del conjunt dels ciutadans i ciutadanes. S'han de tenir els recursos i serveis suficients per prevenir la marginació i promoure la integració d'aquelles persones que necessiten ajuda i protecció social a causa de dificultats econòmiques, de manca d'autonomia personal, de discapacitat física, psíquica o mental o que pateixen situacions de marginació. La societat actual és molt diversa i els serveis socials han d'adaptar-se per donar resposta a la diversitat de situacions a què s'enfronten els ciutadans i ciutadanes.

Hem de superar l'etapa que els serveis socials tenien un caràcter assistencial. Els serveis socials universalitzats han de ser un element essencial de la nostra economia, han de permetre la creació de nous llocs de treball i, a més, s'ha de lluitar contra l'economia submergida que hi ha al sector.

En el 5è Congrés, reivindicàvem la necessitat d'una nova llei de serveis socials. Aquesta mateixa reivindicació era feta per diverses organitzacions de

gent gran, organitzacions socials i sindicats, comptant amb un ampli consens en el conjunt de la ciutadania. Després de tot el procés parlamentari, la Llei de serveis socials va ser aprovada l'octubre de 2007 (cal recordar que el Consell de la Gent Gran de Catalunya hi va fer les seves aportacions. La nova Llei representa un avanç important perquè universalitza l'accés als serveis socials de tota la ciutadania.

Una de les reivindicacions era la concreció dels serveis als quals el ciutadà o ciutadana pot accedir, una *cartera de serveis*. Aquesta cartera va ser aprovada amb el **decret 151/2008, de 29 de juliol, pel qual es concreta la Cartera de serveis socials 2008-2.009**, on hi figura l'especificació de cada un dels serveis, els que són de dret subjectiu i els que estan subjectes a la disponibilitat presupostària que el Govern tingui en cada moment.

Les nostres reivindicacions fonamentals en matèria de serveis socials passen per:

- L'exigència dels recursos econòmics necessaris per al desenvolupament de la Llei i que, de forma progressiva, tots els serveis que la *cartera de serveis* preveu que no són de dret subjectiu, passin a ser-ho.
- Continua sent vàlida la reivindicació del 5è Congrés en què manifestàvem "la necessitat d'un equilibri territorial en el desenvolupament dels serveis socials i tots aquells serveis públics que afecten els ciutadans", com la sanitat, l'ensenyament, la mobilitat, l'habitatge, etc.
- Cal **abordar amb decisió les situacions de pobresa i marginació social**, ja que, tot i que la gent gran n'és un sector important, afecta una gran quantitat de ciutadans i ciutadanes. **No podem acceptar que aquestes situacions s'admetin** com un mal menor de la societat moderna.
- Mentre no s'arribi a les condicions necessàries d'una pensió digna, s'ha de pensar en exempcions tributàries, de consum (aigua, llum, comissions bancàries, tràmits administratius, etc.) que ajudin a pal·liar la penúria econòmica.
- És necessària la creació de ***l'Observatori de la Pobresa de Catalunya***, en el qual ***s'estudiïn les causes*** que l'originen, ***l'evolució que tenen aquestes situacions tenen*** i la que han tingut en el temps, a més dels ***mecanismes necessaris per a la seva eradicació***. Reivindiquem la presència del Consell de la Gent Gran en aquest organisme quan es creï.
- S'ha de garantir el funcionament dels òrgans de participació que recull la

pròpia Llei, donant importància als òrgans de participació territorials, fent un esforç en l'explicació dels pressupostos.

- **En el passat, ja havíem reivindicat la creació d'una sola porta d'accés als serveis socials** (finestreta única) i *aquesta reivindicació continua tenint sentit*. Moltes vegades, la gent gran no entén els diversos mecanismes d'accés als serveis socials i, per això *exigim la creació d'una sola porta d'accés que sigui gestionada per l'administració més propera al ciutadà o ciutadana* (municipi, consell comarcal o vegueria, quan aquestes estiguin constituïdes).
- Davant la insuficiència d'infraestructures socials, *és necessària l'elaboració de plans d'inversions*, per cobrir les necessitats existents i equiparar-nos a la mitjana dels països de la UE-15.
- *Impulsar la recerca* en el camp dels serveis socials.
- En aquells serveis que **sigui necessari aplicar el copagament**, tenir en compte només els ingressos i les rendes de la persona afectada, *deduint-ne les obligacions a les quals hagi de respondre, i sense que es consideri com a renda l'habitatge habitual*.
- A la concertació de serveis, donar prioritat a la concertació amb el tercer sector.

4. Sistema català d'autonomia i atenció a la dependència

L'Estatut d'autonomia de Catalunya, en el punt 2 de l'article 24, es reconeix el dret a la protecció de les persones dependents.

L'envelliment de la població, la incorporació de la dona al món del treball fora de casa, l'aparició de noves formes de família i l'aparició del concepte de lleure d'una manera generalitzada, ha provocat una disminució de les persones i del temps disponible per donar protecció i cura a les persones en situació de dependència.

Les administracions públiques no han donat una resposta suficient a la nova realitat, descarregant majoritàriament en les famílies la responsabilitat de la cura de les persones dependents. És una realitat objectiva que el pes fonamental d'aquesta cura l'han suportat les dones, amb les repercussions negatives de cara al seu futur. Aquesta situació ha provocat que la societat demani una resposta a aquesta situació, com a necessitat urgent. Davant la insuficient resposta pública, el sector privat ha tingut una forta expansió en

la creació de serveis, però a uns preus inabastables per les famílies i les persones afectades. També ha aparegut un important treball submergit, sense control social.

L'atenció a les persones en situació de dependència afecta tota la societat i no sols les persones dependents i, per això s'haurà de tenir en compte que les mesures no s'han de dirigir exclusivament a les persones dependents, sinó que també s'han de tenir en consideració les persones que, ara per ara, actuen com a substituïts de la deficient atenció pública i els responsables socials.

Després d'un llarg procés reivindicatiu encapçalat per múltiples organitzacions socials, entre les quals hi ha organitzacions de gent gran, per sectors de la societat i per les organitzacions sindicals; al 5è Congrés hi figurava com a reivindicació fonamental la necessitat de crear el marc legal que permeti la protecció a les persones dependents, reivindicant que aquesta protecció sigui un dret subjectiu de la ciutadania. Després de tot el tràmit parlamentari, al desembre de 2006 va ser aprovada la Llei de promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència.

Aquesta Llei, a Catalunya s'aplicarà en el marc de la nova Llei de serveis socials, segons que es recull en les disposicions addicionals, primera punt 4, en la cinquena punts 1, 2 i en la sisena.

El Reial decret 615/2007, d'11 de maig, sobre la Seguretat Social dels cuidadors no professionals, estableix la base mensual de cotització en el conveni especial, que serà l'import mínim que, en cada moment, estigui establert en el règim general. En el Reial decret 73/2009, de 30 de gener, sobre les prestacions econòmiques de la Llei, es fixa la base de cotització per als cuidadors no professionals en 160,13 € al mes (158,67 € com a quota a la Seguretat Social i 1,46 € per formació professional). La gran majoria dels cuidadors no professionals són dones en edat propera a la jubilació i la cotització per la base mínima pot influir negativament en la quantia de la seva pensió futura.

Manifestem la nostra satisfacció per la creació al Parlament de Catalunya de la Comissió de Seguiment del Sistema per a l'Autonomia i Atenció a la Dependència, en la qual hi ha presents els grups parlamentaris i es reunirà cada semestre. L'origen d'aquesta comissió és una moció presentada per un dels grups amb data 4-3-2009 i creada per l'Ordre del Departament d'Acció Social i Ciutadania en data 12 de juny de 2009.

Si observem les estadístiques de l'IMSERSO sobre l'aplicació de la Llei, veiem que el seu desenvolupament no ha estat uniforme en totes les comunitats autònomes. Volem manifestar la nostra satisfacció perquè Catalunya,

tot i les deficiències que té, ha estat una comunitat on el desenvolupament de la Llei ha estat més ampli. Segons l'informe presentat pel PRODEP a la Comissió mixta de seguiment del desplegament de la Llei, el desembre de 2009, s'havien presentat 188.723 sol·licituds per valorar, el 59,9% de les persones sol·licitants tenen més de 80 anys. S'han fet 187.098 valoracions, (el 99% de les sol·licituds) i el 78% de les valoracions fetes corresponen a persones amb dependència greu i moderada. De les valoracions fetes, el 51% són de grau III, el 27% de grau II, el 16% de grau I, i el 6% restant sense grau. També s'han fet 99.496 PIA, que suposen el 74% de les valoracions amb dret i, des del 2008 fins al 30 de novembre del 2009, el Govern ha atorgat 115.099 prestacions, 36.601 de les quals corresponen a serveis i 78.498 a cuidadors/ores més assistents, representant tot plegat un cost de 937.506.488 €. El 78% de les persones cuidadores no professionals són dones i de les persones cuidadores, un 29% són majors de 65 anys i un 57% d'entre 46 i 64 anys. L'any 2010 tenen dret a prestació les persones valorades en grau III nivell 1 i 2 i les de grau II nivell 1 i 2.

A Catalunya, es valoren molt positivament dos aspectes: primer, la creació d'un òrgan singular a l'Estat espanyol, ens referim al Consell de Participació del PRODEP, els seus grups de treball. Segon, el conveni signat entre el Departament d'Acció Social i Ciutadania i l'Obra Social de Caixa Catalunya el passat 9 de juliol, per a la plataforma de serveis per a persones cuidadores no professionals.

Han transcorregut tres anys des de l'aprovació de la Llei, la qual cosa ens permet veure'n el desenvolupament de forma crítica, i des d'aquesta perspectiva fem les nostres reivindicacions, que passen per:

- Exigir que les administracions públiques facin les aportacions econòmiques necessàries per a la seva puntual aplicació.
- Reduir el temps que transcorre entre el lliurament de la sol·licitud i l'inici efectiu de la prestació, que correspon en funció del grau i el nivell de la persona afectada, ja sigui econòmica o de servei.
- Tal com figura en la Llei, **donar prioritat a la prestació de serveis** en comptes de les prestacions econòmiques.
- Revisar els criteris actuals per valorar les persones amb problemes mentals.
- Exigir el respecte escrupolós de la competència exclusiva de les comunitats autònomes en matèria d'atenció social.
- Garantir la formació dels cuidadors i cuidadores no professionals.

- Garantir que els treballadors i treballadores dels serveis socials tinguin unes condicions laborals i de treball dignes: això repercutirà en usuaris dels serveis.
- Prioritzar la dotació de serveis domiciliaris, diürns i residencials per sobre de les prestacions econòmiques.
- Modificar la base de cotització a la Seguretat Social dels cuidadors i cuidadores no professionals.

5. Sistema públic de pensions

Les pensions contributives, com el seu nom indica, no són un dret subjectiu dels ciutadans i ciutadanes, com la sanitat, l'ensenyament, alguns aspectes dels serveis socials i –darrerament– la protecció a les persones dependents. Les úniques pensions de dret subjectiu són les pensions no contributives de jubilació i invalidesa. Per a les persones que no reuneixin els requisits per accedir a una pensió contributiva, hi ha altres prestacions de dret subjectiu a Catalunya que són considerades a la Llei de prestacions socials de caràcter econòmic, com la prestació per al manteniment de despeses de la llar dels cònjuges o familiars supervivents o la prestació complementària per a pensionistes de la modalitat no contributiva, etc.

El sistema de pensions es manté a partir del criteri de prioritzar la contribució al sistema de la majoria de les persones. Per tant, s'intenta que la majoria de la població, en el seu moment, rebi pensions contributives amb un import superior a les pensions no contributives, que sí que són un dret subjectiu, però només per a les persones que, no havent cotitzat el temps suficient, reuneixen una sèrie de condicions de necessitat social.

La quantia de les percepcions de les persones que actualment són pensionistes i de les que ho seran en el futur, depèn i dependrà dels anys cotitzats i de la base de cotització en què ho hagin fet. És per això que la gent gran tenim una gran responsabilitat d'influir en la joventut a fi que cotitzin per tot el que cobren, que no acceptin cobrar en el que s'anomena *diner negre*, perquè la seva futura pensió a la vellesa o en una situació d'incapacitat temporal o permanent en dependrà.

Tots els estudis i pronòstics que s'han realitzat sobre la futura fallida o invialibilitat del nostre sistema actual de la Seguretat Social no són reals. Així, no han tingut en compte que gran part de l'import dels complements a mínims i el cost de les polítiques d'estímul a l'ocupació amb deducció en les cotitzacions

socials, han estat pagats des de la caixa de la Seguretat Social, quan s'haurien d'haver finançat des de la fiscalitat general, segons recomanen els pactes de Toledo de 1995 i la seva edició de 2003.

La gent gran, hem de reivindicar i no permetre que es doni un sol pas enrere en els drets reconeguts en el nostre actual sistema públic de pensions, d'això dependrà el futur dels nostres fills i dels nostres néts. S'ha de preveure que la societat està experimentant canvis profunds fruit de la globalització econòmica i el jovent s'incorpora cada dia més tard al mercat de treball. A més, una gran quantitat s'hi incorpora amb contractes temporals. Un altre dels aspectes que s'haurà de tenir present és l'increment dels anys d'esperança de vida i Catalunya és, per cert, on es dona la més alta de tota la Unió Europea, amb 84,52 anys per a les dones i 78,17 anys per als homes. Però això, juntament amb el descens de la taxa de natalitat, està provocant un envelliment de la població.

A Catalunya podem afirmar que en més de 500.000 pensionistes amb una quantia de **pensió inferior al llindar de pobresa moderada**.

Cal establir un sistema de revisió anual de les pensions que impedeixi la pèrdua de poder adquisitiu. Amb l'actual sistema, l'IPC que s'aplica no és real si fem referència als productes més utilitzats pel conjunt de pensionistes (la cistella de la compra i els de primera necessitat), justament aquests productes tenen poc pes entre el conjunt dels que s'utilitzen per calcular l'IPC i no es garanteix –per tant– el manteniment del poder adquisitiu. Seria necessari crear un IPC diferent a l'IPC general per calcular l'increment de les pensions. Quan hi ha creixement econòmic, la renda mitjana s'incrementa, però el conjunt dels pensionistes no participem d'aquest increment, cal establir els mecanismes necessaris perquè el conjunt dels pensionistes participem de la riquesa creada.

En la majoria dels països de la Unió Europea, els tres pilars del sistema de pensions són: el *públic contributiu* (amb les aportacions de treballadors i empresaris), el *públic assistencial* (amb càrrec als pressupostos generals de l'Estat) i el *privat* (amb les aportacions dels ciutadans a plans de pensions que es mouen en els mercats financers). Els pilars públics contributiu i assistencial representen una conquesta de l'estat social democràtic, molt important perquè són un mecanisme de justícia, de cohesió social, de redistribució de la riquesa i de solidaritat intergeneracional.

El nostre sistema públic de pensions és solidari, de repartiment, equitatiu i segur. Solidari entre generacions, de solidaritat entre les rendes dels treballadors i treballadores, amb límits màxims i mínims, de solidaritat entre els règims, i de solidaritat entre les regions, amb el manteniment de la caixa única.

Les reivindicacions fonamentals en matèria de pensions passen per:

- Millorar el sistema i garantir la seva viabilitat, perquè les condicions econòmiques de vida de la majoria de la gent gran depenen de la quantia de la seva pensió i de la garantia del funcionament del nostre sistema públic de pensions. Hem de defensar que el sistema públic de pensions sigui just, eficaç i suficient, i que la funció dels sistemes privats sigui una opció complementària i, a més, voluntària.
- Defensar el nostre sistema públic i de repartiment de la Seguretat Social, davant dels plantejaments socials i econòmics que el qüestionen, prenent descafeïnar-lo o privatitzar-lo. Per això animem els poders públics i els agents socials a adoptar les mesures legals i econòmiques necessàries per garantir la seva viabilitat.
- Que, a més de les quotes de treballadors i empresaris, s'estudiï la possibilitat d'establir noves fonts de finançament de la caixa de la Seguretat Social, per incrementar els recursos existents i assegurar la sostenibilitat del sistema.
- Augmentar la taxa d'activitat, especialment de les dones i dels treballadors i treballadores de més edat expulsats del mercat de treball abans de l'edat ordinària de jubilació.
- Avançar en el conjunt de reformes previstes en la Llei de mesures en matèria de Seguretat Social.
- Millorar el tracte fiscal de les indemnitzacions legals que reben els treballadors i treballadores majors de 55 anys per l'extinció del seu contracte de treball.
- En les pensions de viduïtat, i per calcular la seva quantia, **demanem que s'apliqui el 70% de la base reguladora del cònjuge**, o bé estudiar els mecanismes legals que impedeixin la situació de pobresa econòmica a la qual es veuen abocades la gran majoria de persones que cobren la pensió, fonamentalment dones grans.
- Reivindicar –al costat del conjunt dels sindicats de Catalunya– un salari mínim interprofessional de 1.000 € i que els salaris en general participin de la riquesa generada. La quantia de les pensions del futur dependran dels salaris d'avui, i això afecta els nostres fills i néts.
- Incrementar de les quanties de totes les pensions mínimes de manera gradual, fins a aconseguir que no n'hi hagi cap que tingui una quantia inferior al llindar de pobresa moderada de Catalunya.

- Que les pensions mínimes amb cònjuge a càrrec, i de forma progressiva, tinguin increments superiors a les de caràcter individual fins a aconseguir que la seva quantia sigui, com a mínim, 1,5 vegades més gran que les de caràcter individual.
- L'import dels complements que reben més de 2.300.000 pensionistes en el conjunt de l'Estat, en tenir caràcter social, hauria de ser finançat des dels pressupostos generals de l'Estat i no des de la caixa de la Seguretat Social. Culminar, l'any 2013, el finançament dels complements a través de la fiscalitat general, segons recull l'acord entre el Govern i els agents socials, signat el 13 de juliol de 2006.
- Cercar fórmules que evitin reduccions en les quanties de les pensions dels treballadors i treballadores que hagin estat expulsats del mercat de treball abans de l'edat ordinària de jubilació o que hagin tingut carreres irregulars en les seves cotitzacions.
- S'ha d'evitar l'increment dels 15 anys que actualment serveixen de base per al càlcul de la quantia de la pensió. Aquest increment suposaria retalls efectius en la quantia de les futures pensions.
- Revisar anualment les pensions en funció de l'IPC real, corregit i complementat per l'evolució econòmica del país, quan el creixement ha estat positiu.
- Solucionar la penalització actual de les jubilacions anticipades per **coeficients reductors més neutrals** i atendre opcions adequades de prejubilació (quan tenim l'edat real mitjana de jubilació més alta d'Europa) que conjuquin drets amb oportunitats per als ajustaments de plantilla.
- Promoure que es penalitzin els acomiadaments individuals o col·lectius dels treballadors majors de 55 anys d'edat, així com l'eliminació de les normes que puguin facilitar l'ús indegut de les anomenades *prejubilacions*.
- Que es reconegui a les persones que no han arribat a cotitzar el període de carència –establert actualment en 15 anys–, **els drets adquirits per a una cotització inferior a aquest període**.
- Adequar els mecanismes legals necessaris perquè els treballadors i treballadores prejubilats o pensionistes puguin accedir a les prestacions que les diferents administracions atorguen a les persones majors de 65 anys.

6. Prestacions econòmiques no contributives

Hem de distingir clarament el sistema contributiu de pensions del sistema no contributiu i el de la Llei de prestacions socials de caràcter econòmic de Catalunya. Les pensions no contributives (PNC) es van establir l'any 1990, depenen de la Seguretat Social i estan gestionades per les comunitats autònomes. La seva creació representa un pas important en el reconeixement dels drets de la ciutadania. Hem de recordar que, en aquells anys, el 90% dels homes tenien dret a pensió i el 80% de les dones, no.

En l'actualitat, la quantia de les PNC és equiparable a l'indicador de pobresa greu de Catalunya i el tant per cent més gran de les persones perceptores d'aquestes pensions són dones. A Catalunya, l'octubre de 2009 van cobrar la PNC 55.865 persones, de les quals 31.374 en la modalitat de jubilació i 24.491 com a invalidesa. Les últimes dades disponibles de l'IMSERSO indiquen que 3.120 PNC de Catalunya es van acollir a la prestació econòmica per a habitatge de lloguer.

Les nostres reivindicacions són:

- Dignificar la seva quantia.
- Modificar a l'alça el límit dels ingressos econòmics al marge de la pensió necessaris per accedir-hi.
- Suprimir de la Llei 4/2005, de 22 d'abril, l'apartat que impedeix que les comunitats autònomes puguin complementar les pensions no contributives (PNC) amb una quantia superior al 25%.
- En referència als treballadors i treballadores que han cotitzat i no assolit el dret a una pensió contributiva, que s'introdueixin elements correctors i **que n'augmentin les pensions no contributives que perceben segons el nombre d'anys que hagin cotitzat.**

El punt 3 de l'article 24 de l'Estatut d'autonomia de Catalunya, s'hi recull el dret de les persones en situació de pobresa a rebre prestació econòmica. El juliol de 2006, a Catalunya es va aprovar la Llei de prestacions socials de caràcter econòmic i aquesta Llei ha representat un pas molt important perquè reconeix les prestacions econòmiques com a dret subjectiu per a determinats col·lectius.

Les reivindicacions de la gent gran passen per:

- El ple desenvolupament de la Llei l'any 2010.

- Exigir, en l'àmbit estatal, que els increments de les quanties de l'indicador públic de renda d'efectes múltiples (IPREM) i en l'àmbit de Catalunya, l'Indicador de Renda de Suficiència de Catalunya (IRSC) es facin tenint en compte l'IPC i, si hi ha creixement econòmic, la part que li correspondria.
- De manera gradual, la quantia de l'IRSC hauria d'equiparar-se al llindar de pobresa moderada de Catalunya.

7. La salut

El nostre sistema sanitari és fruit d'un important consens social i polític. El dret a la protecció de la salut el trobem recollit en l'article 43 de la Constitució i, recentment, en el nou Estatut d'Autonomia, en el seu article 23, punts 1, 2 i 3.

Manifestem la nostra satisfacció per l'aprovació per unanimitat de tots els grups parlamentaris, el 14-10-2009, de la Llei de salut pública. Catalunya disposa de la primera Llei de salut pública de l'Estat espanyol que, aborda la salut no sols des de l'atenció a la malaltia, sinó també de manera integral, incloent-hi la prevenció i la promoció de la salut. També inclou la salut laboral i la mediambiental. Alhora, reconeix les prestacions i els serveis de salut pública que ha de prestar el sistema sanitari públic de Catalunya i recull la creació de l'Agència Catalana de Salut Pública, que ha d'entrar en funcionament el 2010.

A la ponència C del 5è Congrés Nacional de la Gent Gran de Catalunya manifestàvem que

“l'envelliment és un procés global, influït per aspectes fisiològics determinats genèticament i per aspectes psicològics i socials en els quals influeixen decisivament factors externs com l'alimentació, les malalties cròniques o la manca d'exercici”,

i que

“necessitem mantenir uns hàbits saludables i gaudir d'un control mèdic preventiu, ja que aquests són elements cabdals en la lluita contra la dependència.”

Aquestes afirmacions són totalment vàlides i les hem d'aplicar de forma individual.

En la mesura que les persones avancen en edat, solen aparèixer problemes que dificulten unes bones condicions de vida, tant de caire personal com social.

Ens referim als problemes bucodentals, de la vista, l'oïda i dels peus. Els mitjans que permeten poder superar-ho no estan considerats en els serveis que ofereix el sistema sanitari.

Un problema endèmic del nostre sistema sanitari són les llistes d'espera, que afecten de manera més negativa aquells sectors de la població amb edat més avançada, si bé és cert que s'ha reduït el temps mitjà d'espera. Segons el Departament de Salut, el desembre de 2003 hi havia 66.568 persones en llista d'espera, amb un temps mitjà de resolució de 5,6 mesos. El desembre de 2008 hi havia 50.717 persones, amb un temps mitjà d'espera de 3,8 mesos, havent-se augmentat el nombre d'intervencions de 2003 a 2008 en 17.500. Però encara som lluny dels temps d'espera raonables.

El sistema sanitari no està donant resposta a una de les reivindicacions que la gent gran fem en cada congrés: l'existència en els centres d'atenció primària d'especialistes en gerontologia.

La gent gran de Catalunya afirmàvem que "partim del principi que la sanitat de responsabilitat pública, accessible i de qualitat és condició indispensable de justícia social".

Creiem fermament que el dret a la salut que tenen tots els ciutadans i ciutadanes, només es pot fer efectiu amb un finançament suficient del sistema sanitari i que aquest finançament tingui l'usuari com a centre d'atenció. Tothom reconeix la insuficiència de recursos econòmics que té el nostre sistema sanitari i que, a més, no augmenten al ritme que augmenta la despesa sanitària. Hi ha diverses causes que provoquen aquesta situació: en són un exemple un increment de la demanda en recursos sanitaris, la insuficient aportació per part de l'Estat i de la nostra comunitat autònoma dels recursos econòmics necessaris per al bon desenvolupament de la sanitat pública, l'excessiva despesa en farmàcia, l'increment de la població; l'increment del nivell tecnològic, l'envelliment de la població i la millora en la qualitat dels serveis.

Segons el professor Vicenç Navarro (de l'Observatori Social d'Espanya), l'any 2006 la despesa pública sanitària a Espanya respecte del PIB va ser del 6,4%, el més baix de la UE-15, que és –de mitjana– un 7,7%. Tenim un diferencial d'1,3 punts. Si ens referim a la despesa per habitant, només estan per darrere nostre Grècia i Portugal. L'evolució de la despesa sanitària per càpita a Espanya sempre s'ha situat per sota de la mitjana dels països de la UE-15 i la diferència ha anat augmentant. La situació s'agreuja, atès que l'any 2008 destinem el 21,3% de la despesa pública sanitària en farmàcia; a Catalunya, amb una mitjana de 302 € per habitant, la gent gran hem d'adquirir el

compromís de reduir la despesa farmacèutica que no sigui necessària. Els països més desenvolupats socialment tenen una despesa en farmàcia menor.

A Catalunya, l'increment de la població amb dret a l'assistència pública sanitària ha crescut en els últims anys, agreujant així un finançament que ja era insuficient. Hem de reivindicar que les transferències econòmiques des de l'Estat a Catalunya per cobrir la despesa sanitària estiguin d'acord amb el nombre real de persones que tenen dret a prestació sanitària. Exigim un finançament suficient per al sistema sanitari, fonamentalment a través d'impostos directes.

Les reivindicacions en matèria sanitària passen per:

- L'increment del tant per cent del nostre PIB destinat al sistema sanitari, per equiparar-nos a la mitjana dels països de la UE-15 en un curt termini de temps que sigui el més curt possible.
- L'eliminació de forma gradual de les llistes d'espera, no superant els 15 dies per a visita de l'especialista i proves diagnòstiques. Pel que fa a les intervencions quirúrgiques, no s'hauria de superar el termini de tres mesos. Ens referim als temps individuals, no als mitjans.
- La garantia del desenvolupament del Pla director sociosanitari.
- La consolidació d'una atenció primària que no es redueixi a l'atenció de la malaltia.
- La incorporació de la salut bucodental dins de les prestacions del sistema sanitari, garantint la gratuïtat de les pròtesis bucodentals, els audiòfons i les ulleres de les persones grans que ho necessitin així com garantir els serveis de podologia.
- La dotació del nombre suficient de metges geriatres, amb ràtios equiparables a les dels països del nostre entorn.

L'atenció domiciliaria a malalts terminals.

- La informació àgil, transparent i contrastada sobre les prestacions sanitàries, la disponibilitat de centres i serveis i els indicadors de qualitat i confort.
- El desenvolupament del consentiment informat i el dret a una segona opinió.
- L'ampliació de la xarxa dels serveis sociosanitaris per a la rehabilitació, el tractament del dolor i les cures pal·liatives.

- L'establiment d'un procés àgil de reclamació per males pràctiques mèdiques.
- La garantia de la presència dels consells de la gent gran en els consells territorials de salut dels diversos governs territorials.
- El desenvolupament del nostre sistema sanitari mantenint un equilibri territorial adequat.
- La dotació de més recursos humans i materials per a les diverses malalties mentals.
- La promoció de la salut de la gent gran mitjançant la realització d'activitats físiques, la programació **d'exàmens periòdics de salut**, així com la realització de seminaris de formació nutricional i del **bon ús dels medicaments**. Tot plegat amb supervisió mèdica.
- De forma progressiva, que els funcionaris i les funcionàries que es jubilin o passin a la situació de pensionistes, deixin de pagar el 30% en l'obtenció de medicaments que es paga en l'actualitat.

Els consells de gent gran de Catalunya haurien d'impulsar els mecanismes necessaris perquè el conjunt de la gent gran prengui consciència del gran valor social que tenen els drets adquirits en matèria sanitària, ja que el nostre sistema sanitari és un dels millors del món. Hem de defensar els nostres drets, però també hem de fer-ne un bon ús.

8. L'habitatge

El dret a l'habitatge es recull en l'article 47 de la Constitució espanyola i en l'article 26 del nou Estatut d'autonomia de Catalunya.

L'habitatge afecta les condicions de vida del conjunt dels ciutadans i ciutadanes, i molt especialment a la gent gran. És on guardem els nostres records, la nostra intimitat. L'entorn on està situat el coneixem, ens dona seguretat i ens permet les relacions amb els nostres veïns, amb els comerciants, així com també ens facilita l'accés als centres culturals, els casals, el sistema sanitari, etc.

A totes les enquestes, les persones grans han manifestat la seva preferència de seguir vivint al seu domicili habitual. Això, a vegades no és possible perquè no es disposa d'habitatge o per les seves condicions. Respecte al primer punt, volem recordar el que varem dir al 5è Congrés: "Cal disposar d'un impor-

tant parc públic d'habitatges de lloguer adequat a les condicions econòmiques i físiques de les persones grans.”

Un recurs que l'experiència demostra com a facilitador d'una vida independent, d'envelliment actiu, són els apartaments per a gent gran amb serveis, també anomenats *apartaments tutelats*. D'els habitatges tutelats, a Catalunya, segons el mapa de serveis socials de l'any 2008, n'hi ha 2.435. És el 0,20% respecte a la població major de 65 anys, dels quals 1.856 corresponen al sector públic directe o privat concertat i 579 corresponen al sector privat, ja siguin d'iniciativa social o d'iniciativa mercantil. El nombre d'aquests apartaments de què es disposa a Catalunya no és proporcional al de gent gran. Ens fem ressò del que es demanava en el 3er Congreso Estatal: que se'n construeixin en nombre proporcional al de la gent gran i que la seva construcció sigui obligatòria en els municipis amb més de 1.000 persones de 65 anys i més.

També hi ha experiències molt positives de conjunts residencials amb apartaments per a joves i apartaments per a gent gran que generen relació intergeneracional i ajuda mútua.

L'habitatge ha deixat de ser un bé social per convertir-se en un negoci que és, en moltes ocasions, especulatiu. Sobren habitatges construïts, però els ciutadans no poden accedir-hi. El problema és més greu per a les famílies amb rendes més baixes i la gent gran –un dels sectors de la població més afectada, en tenir la situació econòmica més precària. El baix tipus d'interès que en teoria hauria d'afavorir l'adquisició d'habitatge en combinació amb la baixa rendibilitat d'altres fórmules alternatives d'inversió, han atret especuladors que, per la rigidesa de l'oferta en un curt termini, han elevat de manera insostenible el preu de l'habitatge.

La gran majoria de gent gran té l'habitatge en propietat: aquesta situació ens produeix seguretat. Segons estudis de l'any 2007, només el 14,4% de les persones grans viuen en habitatges que no són de propietat.

El mercat de l'habitatge de lloguer a Espanya i Catalunya és molt escàs i amb preus molt elevats. Som el país de la UE amb menys percentatge d'habitatges de lloguer. Aquesta situació dificulta la mobilitat geogràfica dels ciutadans i ciutadanes.

A les persones grans, en el transcurs dels anys, ens apareix un deteriorament de les nostres condicions físiques i fins i tot mentals. Tanmateix, ja sigui en propietat o com a lloguer, i per raons històriques ocupem el parc d'habitatge en pitjors condicions d'habitabilitat i amb deficiències fonamentals en els banys, a les cuines, així com en les condicions de mobilitat interior. El 33% de les persones majors de 65 anys no disposa d'ascensor a l'edifici on viuen, situació

que converteix l'habitatge en una autèntica presó. També hi ha algunes situacions de manca d'aigua calenta, llum, telèfon i fins i tot bany. A vegades es donen, al mateix temps, diverses de les deficiències que hem esmentat, arribant a estar en una situació ruïnosa.

La gent gran, majoritàriament ens volem mantenir el màxim de temps possible en el nostre entorn habitual, però és condició indispensable que sigui adequat a les nostres necessitats i condicions de mobilitat. El trasllat a un centre residencial, el considerem com una última instància. Aquesta última opció és la més costosa per les administracions públiques.

La política social d'habitatge és un dels aspectes menys desenvolupats de les polítiques socials del nostre país, estem en bolquers. Així, una necessitat bàsica de la ciutadania s'ha deixat en mans del mercat i són escasses les promocions d'habitatge públic en règim de compra o lloguer. Ens remetem a les xifres per dir que els apartaments tutelats per a gent gran són pràcticament inexistents. Podem afirmar que no hi ha una política d'habitatge per al nostre sector de població i que els recursos públics que es destinen a la rehabilitació són molt escassos tenint en compte que les persones grans som el grup de població amb més precarietat econòmica.

Les reivindicacions fonamentals passen per:

- Facilitar ajuts per part de les administracions públiques per adaptar els habitatges a les necessitats actuals, arribant a sufragar el cost total en funció de la situació econòmica de la persona afectada.
- És necessari un pla d'inversions per a tot el territori perquè la política de construcció d'apartaments tutelats per a gent gran deixi de ser un fet testimonial, i cobreixi les necessitats existents.
- Incrementar el parc públic d'habitatge de lloguer.
- Donar suport econòmic a les persones grans que tenen dificultats per al pagament del lloguer.
- En les promocions d'habitatge públic s'hauria de reservar un tant per cent destinat a persones grans i discapacitades.
- Hi ha persones grans i discapacitades que tenen pis de propietat, però que no reuneix les condicions d'accessibilitat i no està adequat a les seves necessitats. L'Administració podria estudiar les condicions de bescanvi perquè puguin accedir a un habitatge adequat a les seves necessitats.

- Les administracions públiques han d'adequar els mecanismes necessaris per a la mediació entre propietari i inquilí i donar protecció a les persones en molts casos són grans. A través del padró municipal es pot tenir un cens dels habitatges ocupats per persones grans o soles, a fi d'oferir-los informació, consell i assistència legal en aquests casos d'assetjament immobiliari.
- Resoldre les dificultats que tenen els jubilats i pensionistes per accedir a un crèdit per emprendre la compra d'un nou habitatge, o adaptar el que ja tenen a les seves actuals condicions (crèdits tous).

9. Mobilitat

Una societat moderna ha d'estar caracteritzada per tenir un transport públic de qualitat i ha d'universalitzar l'accés al transport públic per a tots els ciutadans i ciutadanes. Per a les persones grans i discapacitades és essencial. La seva existència condiona les nostres relacions socials i facilita cobrir determinades necessitats. Així, a més, s'han de tenir en compte les necessitats de les persones amb discapacitat sensorial, visual o auditiva.

Considerem que s'han fet passes importants en l'adaptació del sistema de transport públic de Catalunya. Segons dades del Departament de Política Territorial i Obres Públiques, s'han adaptat el 95% de la xarxa de Ferrocarrils de la Generalitat, el 70% de la xarxa de metro i el 75% de la xarxa d'autobusos interurbans.

En els últims anys, a Catalunya, s'han posat de manifest les deficiències en el funcionament dels sistemes de transport de rodalies, així com errors en l'obra pública d'infraestructures de transport ferroviari (Carmel, l'Hospitalet). Aquests fets han provocat desconfiança de la ciutadania respecte al transport públic ferroviari i l'obra pública.

Les infraestructures de transport necessiten la inversió necessària per al seu manteniment i conservació. Quan el sistema falla, els més perjudicats són els ciutadans i les ciutadanes. Tret d'algunes situacions de desastres naturals difícilment previsibles, la majoria dels aspectes que acompanyen l'obra pública avui en dia són previsibles; no entenem com s'han pogut produir els casos abans esmentats, ja que, en última instància, afegeix despeses a l'obra pública.

En tots els sistemes públics de transport (carretera, ferrocarril, transport aeri i marítim) s'han d'adoptar els mecanismes necessaris per facilitar l'accés i la comoditat de les persones grans i discapacitades. Actualment, el creixement

i la dispersió de les ciutats o l'augment en la distància del lloc de residència fins al punt de desplaçament, ha generat noves i creixents necessitats pel que fa a la mobilitat quotidiana.

S'ha de tenir en compte la insuficient xarxa de transport públic col·lectiu, sobretot a les zones rurals, fet que provoca en moltes ocasions la necessitat d'utilitzar el vehicle privat per poder anar a l'especialista, a l'hospital, als centres de gestió administrativa de tot tipus. Tot plegat genera normalment un encariment de la vida dels ciutadans i ciutadanes de les zones rurals i un perjudici pel que fa a la disponibilitat del temps.

Com a gent gran de Catalunya, reivindicuem:

- Traspasar rodalies a l'Administració de Catalunya, amb els recursos econòmics necessaris per fer un pla de xoc en manteniment.
- Adoptar les mesures necessàries previsibles i per evitar els errors en l'obra pública i guanyar la confiança de la ciutadania.
- Que en el disseny i la planificació de la mobilitat es tingui en compte l'equilibri territorial, els aspectes socials i mediambientals. Cal l'elaboració d'una llei de mobilitat que assegurï la incorporació del transport públic i col·lectiu en els nous plantejaments urbanístics i permeti una millor gestió i més eficàcia dels recursos destinats a la mobilitat.
- Adequar el conjunt del sistema de transport públic de Catalunya perquè sigui accessible i còmode per a les persones grans i discapacitades.
- En aquelles zones de Catalunya on no hi ha una xarxa de servei de transport, fonamentalment les zones rurals, s'hauria d'instal·lar el sistema de transport a demanda, dependent dels municipis i consells comarcals.
- En totes les parades d'autobusos, col·locar marquesines amb espai per seure i plataformes d'embarcament que facilitin accedir-hi.
- Optimitzar els recursos existents en matèria de transport per fer-ne un ús racional, per exemple, compaginant l'ús del transport escolar amb altres usos possibles en benefici de la mobilitat de les persones grans i de la resta de ciutadans.
- Estendre a tot Catalunya les reduccions tarifàries en el transport per a persones grans i discapacitades, procurant unificar la disparitat de criteris existents actualment.

10. Maltractament a la gent gran

Amb el pas dels anys, en les persones grans pateixen una minva en les seves capacitats físiques i mentals i, per això és, un dels sectors de la població més vulnerable de la nostra societat. Aquesta vulnerabilitat propicia l'aparició dels maltractaments, o viure situacions d'abandonament. En la societat actual, per la seva complexitat tècnica, les persones grans han deixat de tenir la consideració social que tenien en altres èpoques històriques i han deixat de ser transportadores de coneixement i d'experiència.

La gent gran hem de lluitar decididament contra els estereotips que es plantegen sobre nosaltres, ja que aquests són la base ideològica que sustenta els maltractaments envers nostre. Hem de posar en valor l'aportació històrica que hem fet a la societat amb el nostre treball individual i col·lectiu i, al mateix temps, ressaltar les aportacions que fem a la societat actual cobrint, en molts casos amb el nostre esforç, les deficiències de l'estat del benestar.

En l'actualitat, no està resolt el tema de la definició i els límits de l'abús i negligència que pateixen les persones grans. Però les orientacions que tenen les diverses definicions, contenen fins a quatre elements comuns.

- Hi ha un comportament destructor.
- Es realitza contra una persona gran.
- Es dóna en una relació de confiança.
- Causa un mal injustificat.

En el 5è Congrés fèiem nostra la definició de maltractament de l'Organització Mundial de la Salut (OMS):

“L'acció única o repetida, o la manca de resposta apropiada, que causa dany o angoixa a una persona gran i que es dóna en qualsevol relació en la qual hi ha una expectativa de confiança”.

Totes les investigacions apunten que la gran majoria dels maltractaments es produeixen en el si de la família i que també es donen en les institucions. Les persones més grans objecte de maltractaments no s'atreveixen a denunciar-ho perquè en la gran majoria dels casos haurien de denunciar els seus propis cuidadors o cuidadores i tenen por al desemparament. La gran majoria dels maltractaments es donen en situacions de soledat i aïllament de la persona afectada. Per evitar que aquestes situacions es produeixin una de les feines

fonamentals que hem d'impulsar és l'acció comunitària i de relació entre la gent gran.

Els estudis més recents ens confirmen que la prevalença dels diferents tipus de maltractament (físic, psicològic, d'abús sexual, d'explotació financera, de negligència, etc.) a persones grans pot ser superior a la que es produeix sobre altres col·lectius. Hem d'exigir a les administracions que es facin estudis en aquesta matèria. També hem de conscienciar el conjunt de la societat que aquest problema existeix, estimular la denúncia quan aquesta situació de maltractament es produeixi i exigir un tractament adequat en els mitjans de comunicació al costat de campanyes de sensibilització. Estem acostumats a sentir gairebé diàriament en els mitjans de comunicació casos de violència de gènere contra les dones, però se sent parlar poc sobre els maltractaments a persones grans.

Aquest tema s'ha abordat a la UE: cal destacar el dictamen del Comitè Econòmic Social Europeu sobre els maltractaments infligits a persones grans aprovat en el ple del 24-25 d'octubre de 2007 per 144 vots a favor i 3 abstencions, el qual planteja que cal abordar de forma positiva l'envelliment de la població. Aquest dictamen demana al president de la Comissió Europea que s'abordin estudis sobre els maltractaments, que cada estat membre ha d'abordar i elaborar un pla i, a més, elaborar una estratègia paneuropea tot posant en comú aquesta problemàtica.

Hem d'exigir als poders públics la creació del marc legal que ens doti dels instruments adequats per donar resposta als maltractaments i que en la legislació es consideri un fet agreujant. Al mateix temps s'han de desenvolupar les estructures que permetin la provisió de serveis (sanitaris, socials, de protecció legal, policials, etc.) per, així, poder respondre de forma adequada i eventualment prevenir el problema, com passa amb la violència de gènere. Manifestem que és necessària una reivindicació recollida en l'anterior Congrés: ens referim a la necessitat de l'elaboració de protocols de detecció dels maltractaments a persones grans en l'àmbit dels serveis socials i en el sanitari.

La gent gran hem de manifestar que les reivindicacions fetes en aquest Congrés són necessàries per garantir unes condicions de vida dignes, estan fetes pensant també en el futur dels nostres fills i néts, als quals hem de deixar una societat més justa i solidària. Però difícilment les administracions públiques, independentment del partit polític que les governi, podran cobrir les nostres reivindicacions en matèria sanitària, serveis socials, prestacions econòmiques no contributives, etc., i equiparar-nos a la mitjana dels països de la UE-15, si no tenen recursos econòmics per fer-les realitat. Per això reivindicuem que cal combatre el frau fiscal i equiparar el nostre nivell impositiu a la mitjana dels països de la UE-15.

En aquesta ponència hem parlat d'aspectes que afecten les nostres condicions de vida, però moltes persones grans veiem amb inquietud i estupor com la pobresa i l'analfabetisme augmenten en el món. Els governs no destinen els recursos necessaris per superar aquestes situacions, però sí que destinen recursos per a la carrera armamentista i la bogeria de les guerres locals per al control dels recursos naturals.

Amb l'actual crisi econòmica mundial, la situació s'ha agreujat i els organismes internacionals no donen la resposta necessària. Sabem que actualment la humanitat té els recursos econòmics i materials suficients per superar aquestes situacions, molts sentim impotència i ens preguntem què podem fer. Considerem que és necessari desenvolupar la solidaritat individual quan les nostres condicions ho permetin, al mateix temps hem d'exigir als nostres governants que es destini el 0,7% del nostre PIB a la cooperació internacional i que es doni suport en els fòrums internacionals a les propostes que vagin dirigides a superar la pobresa i l'analfabetisme en el món.

Polítiques d'envelliment actiu

1. Definició i antecedents

Als anys 90, l'OMS va substituir el concepte d'*envelliment saludable* i va adoptar el més ampli d'*envelliment actiu* amb la intenció d'incorporar els diversos factors que, juntament amb l'atenció sanitària, incideixen en el procés d'envel·lir. El va definir així: "Envel·liment actiu és el procés d'optimitzar oportunitats per al benestar físic, psíquic i mental a tot el decurs de la vida, per estendre l'expectativa de vida, la productivitat i la qualitat de vida en l'edat avançada".

El terme *actiu* no es refereix sols a la capacitat d'estar físicament actiu, sinó, principalment, a la participació en la vida econòmica, política, social, cultural i cívica. Aquest concepte més ampli ens porta a fer que sigui reconegut que un envel·liment actiu també és possible per a les persones amb un cert grau de dependència.

Moltes vegades es confonen els conceptes i l'autonomia es considera el contrari de la dependència. L'autonomia és la capacitat de decisió sobre com viure la vida d'acord amb les pròpies normes i desitjos i el concepte oposat es *l'heteronomia*, la falta d'autonomia.

La independència es considera, comunament, la capacitat de desenvolupar les funcions de la vida diària sense cap ajuda dels altres o amb molt poca, i el concepte oposat és la *dependència*.

Es pot ser, doncs, autònom, tenir autonomia de decisió, sent una persona dependent i, per tant, tenir capacitat per desenvolupar un envel·liment actiu.

Cal recordar que la major part de la gent gran de Catalunya tenim autonomia i independència. Serveix d'indicació el fet que al desembre de 2009 tan sols el 13,24% de les persones de 65 anys i més han sol·licitat el reconeixement de dependència.

L'envelliment actiu es centra en ampliar l'esperança de vida amb bona qualitat per a totes les persones a mesura que envelleixen, incloent-hi les persones fràgils, discapacitades o que necessiten assistència.

La reivindicació perquè es desenvolupin polítiques d'envelliment actiu és, des de fa temps, un tema present en les exigències del sector de la gent gran. Des del primer Congrés Nacional de la Gent Gran, realitzat l'any 1990 fins al 5è Congrés de l'any 2006, s'ha parlat de l'envelliment actiu amb aquestes o amb altres paraules. Cal no oblidar tot el que ja hi vàrem manifestar.

En el Manifest del 3r Congrés es diu: "L'envelliment és una etapa més de la vida, de creixement, de maduració i d'aportació als altres. Per això hem de continuar treballant per promoure el concepte de gent gran activa. Convé, per aconseguir-ho, apostar decididament per polítiques actives."

En el 4t Congrés, una de les ponències tenia per títol: "Civisme i participació. El paper actiu de les persones grans en la societat", i una altra: "Un país per a tothom. Aportació de la gent gran en la perspectiva del nou mil·lenni". En el manifest del 4t Congrés es va dir que: "Per construir un país lliure, solidari, sostenible i de pau, cal la implicació de tothom." I, encara, que: "Les persones grans som ciutadans i ciutadanes de ple dret i per tant amb plena capacitat per exercir el civisme."

En el 5è Congrés es van tractar, entre les tres ponències, tots els aspectes que cal tenir en compte per assolir un envelliment actiu. En la ponència: "Per un envelliment digne i responsable", s'hi va dir que: "Assolir un envelliment actiu i saludable requereix un esforç considerable, tant per part nostra com de tota la societat, mitjançant la posada en marxa d'actuacions que afavoreixin aquest objectiu..."

Volem també fer esment a la *Carta de drets i deures de la gent gran de Catalunya* que vàrem treballar la gent gran i que fou publicada al DOCG núm. 4021 - 01/12/2003, com a Resolució BEF/3622/2003, de 4 de novembre, per la qual es dóna publicitat a l'Acord del Govern de 8 d'octubre de 2003, i que estableix la *Carta de drets i deures de la gent gran de Catalunya*.

El document recull els cinc principis proposats per les Nacions Unides per a la gent gran i s'ordena segons aquests.

Els tres primers principis, *dignitat*, *independència* i *autorealització*, es refereixen al vessant més individual i personificable de l'ésser humà. Els dos darrers principis, *assistència* i *participació*, permeten assolir l'autorealització personal i l'envelliment actiu, aportant qualitat de vida i dignitat humana.

La carta recull els principals drets i deures que hem de reivindicar i complir per assolir un envelliment actiu. Són de ressaltar especialment algun dels drets i deures del principi *d'autorealització*: "Les persones grans tenim el dret a desenvolupar plenament les potencialitats, a mantenir rols significatius i actius en la societat...". I també: "Les persones grans tenim el deure de mantenir-nos actives en la societat..."

També a les tres ponències del 3er Congreso Estatal de las Personas Mayores, celebrat a Madrid el maig de 2009, es tractaven els diversos condicionants d'un envelliment actiu.

En les administracions de Catalunya, en tots els seus nivells, es manifesta l'interès pel tema de l'envelliment actiu. Així ho podem constatar en algunes de les seves publicacions.

El Departament de Benestar Social de la Generalitat de Catalunya va publicar, l'any 2002, el *Llibre Blanc de la Gent Gran Activa*, que conté propostes de millora i recomanacions per al paper actiu de la gent gran a la nostra societat.

La Diputació de Barcelona, Xarxa de Municipis, va publicar el 2002 el document *Polítiques locals per un envelliment actiu* que recull els principis de la política i eixos estratègics i els objectius i línies d'actuació recomanats.

Diversos ajuntaments de Catalunya, grans i no tant grans, han treballat documents perquè serveixin de base per desenvolupar polítiques d'envelliment actiu. Per exemple, l'Ajuntament de Barcelona ha publicat, al febrer de 2009, el document *Bases per a un envelliment actiu i saludable*.

L'any 2002 es va celebrar a Madrid la II Assemblea Mundial de l'Envelliment. L'article 1r de la declaració política d'aquesta Assemblea posa de manifest que: "El potencial de les persones d'edat és una sòlida base per al desenvolupament futur. Permet a la societat recórrer, cada cop més, a les competències, l'experiència i la saviesa que aporten les persones d'edat, no sols per assumir la iniciativa de la seva pròpia millora, sinó també per participar activament en la de tota la societat".

La declaració esmentada diu en l'article 12: "Les expectatives de les persones d'edat i les necessitats econòmiques de la societat exigeixen que aquestes puguin participar en la vida econòmica, política, social i cultural de les seves societats". També hi diu: "L'habilitació de les persones d'edat i la promoció de la seva plena participació són elements imprescindibles per a un envelliment actiu". Afirmacions també esmentades en la ponència: "Envejecimiento y Participación" del 3er Congreso Estatal de las Personas Mayores, Madrid, maig de 2009

El Pla d'Acció Internacional adoptat per la II Assemblea inclou com a objectiu principal que les persones, al marge de la seva edat, puguin gaudir d'una participació activa en la vida econòmica, social, cultural i política de les seves societats.

Hi ha, doncs, uns punts claus clars.

Els homes i dones grans de Catalunya i els de tot l'Estat espanyol fa temps que fem patents i reivindiquem els aspectes que cal tenir en compte per reeixir en un envelliment actiu.

Les Nacions Unides i l'Organització Mundial de la Salut han fet una declaració política i han definit el Pla d'acció amb les línies mestres que cal que segueixin tots els països perquè la seva població envelleixi amb una bona qualitat de vida.

Les administracions s'han compromès definint quines són les línies de base de les polítiques que fomenten un envelliment actiu. Tanmateix encara no s'ha produït el total replantejament de les polítiques adreçades a la gent gran que fa necessari el canvi demogràfic. Cal que els polítics de tots els nivells de l'Administració i, especialment els dels governs de l'Administració local, creïn les condicions necessàries per fer realitat el lema "Una societat per a totes les edats".

Som conscients que s'han fet avenços, però també que encara és més el que falta per fer.

Som conscients que el que volem fer patent, i les millores i els canvis que reivindiquem en aquest 6è Congrés Nacional de la Gent Gran, formen part del que ja hem manifestat en altres ocasions. Tanmateix, malgrat el risc de ser titllats de reiteratius, creiem que és necessari recordar en aquesta ponència, juntament amb la complementarietat de les altres dues, els aspectes que cal tenir en compte, quins actors hi han d'intervenir i quins han de ser els objectius de les polítiques d'envelliment actiu.

També volem manifestar quines accions han d'impulsar les polítiques esmenades.

2. Aspectes que cal tenir en compte

En tot el món, però especialment en els països industrialitzats, s'està produint el fenomen del progressiu envelliment del conjunt de la població. Aquesta és una conseqüència de les millors condicions de vida, dels avenços sanitaris i socials. És una bona notícia, però això no significa que el fenomen no impliqui

la necessitat de replantejar les polítiques, reestructurar les pràctiques socials i, sobretot, canviar la mirada social cap al sector de la gent gran, que ha passat a tenir un pes demogràfic molt superior al que havia tingut en cap altra etapa de la història. L'augment de la quantitat de persones que arriben a edats avançades possibilita també una gran diversitat interna, que ha de tenir-se en compte en dissenyar polítiques en aquest respecte.

Factors demogràfics

Les dades sobre la progressiva extensió de l'esperança de vida són convinctes. Segons l'informe *Panorama de la salut 2009* de l'OCDE, els espanyols i les espanyoles viuen de mitjana 81 anys, una xifra que es troba entre les expectatives de vida més altes del món.

Aquest fet genera piràmides de població en les quals la gent madura supera en nombre la població jove, com és el cas de Catalunya (menys gent de 15 anys que de 75, segons l'estudi estadístic de Mireia Farré, Josep Anton Sánchez i Montserrat Navarro).

Això comporta tractar amb un sector de població que té una gran diversitat interna. La demògrafa Anna Cabré, planteja en una entrevista publicada el 29-11-2009 en *El País* setmanal, que no pot agrupar-se dins del mateix sac gent que, com assenyalàvem, va des dels 65 anys fins a més de 100 anys. Ella proposa considerar que fins als 75 anys les persones són grans però no velles/ancianes; es pot emprar la denominació de velles/ancianes a les persones de 75 a 90 anys d'edat, i considerar molt velles les que arriben a edats que van dels 90 en endavant.

La doctora Anna Freixas proposa una altra classificació: considerar de mitjana edat les persones entre 50 i 65 anys, edat major, de 65 a 80 anys i d'aquí en endavant, quarta edat o edat major/major.

És evident que no es té la mateixa possibilitat d'activitat física en una etapa que en una altra i els termes genèrics ens fan perdre el sentit de les diferències. Això no vol dir que disminueixin en la mateixa mesura les capacitats intel·lectuals. Sòcrates deia en *El Banquet* o *El Simposium*: "Recorda que la visió intel·lectual comença a aguditzar-se quan la corporal declina", i encara que això no sigui exacte en tots els casos, és innegable que grans invents i obres d'art han estat produïts per persones que, des d'un punt de vista tècnic, eren ancianes.

Però els informes demogràfics assenyalen també altres aspectes interessants. Un d'ells, és el caràcter estructural i irreversible del procés d'envelliment. Així, si observem la projecció de la piràmide de població a l'horitzó de

l'any 2021, veiem que el fenomen de l'envelliment s'accentua, amb un major pes de persones de més de 80 anys, mentre que es manté, encara que amb tendència a decreixer, el nombre de persones de menys de vint anys.

Però els estudis estadístics ens revelen que l'envelliment està condicionat també per la variable gènere. L'esperança de vida de les dones en l'Estat espanyol supera en més de sis punts la dels homes (dones, 84,3 anys de mitjana, homes, 77,8 anys), per la qual cosa les dones són majoria en tots els trams d'edat elevats. El fenomen es repeteix a Catalunya, on, a partir dels 80 anys, les dones són prop del doble que els homes (IDESCAT 2008: dones, 65,64%; homes, 34,36%). Aquest fet fa necessari prendre especialment en compte les seves necessitats i possibilitats quan es tracta de potenciar l'envelliment actiu, ja que vénen de trajectòries personals diferents de les dels homes, assumeixen majors responsabilitats familiars i de cura i pateixen, en major mesura, la desprotecció econòmica (ja sigui com a vídues amb pensions mínimes o com a mestresses de casa sense sou) i la desprotecció social. En el seu cas, pateixen de la visió parcial i esbiaixada que llença sobre elles una societat edatista, però a això s'hi afegeixen els prejudicis sexistes.

Una altra cosa que cal tenir en compte és la desigual distribució de la població major dins de Catalunya. La gent de més de 80 anys s'acumula en l'Àrea Metropolitana (principalment a Barcelona i la resta del Barcelonès). A la resta de les comarques, té un gran pes en el Camp de Tarragona i en les comarques gironines, i té una incidència molt menor en les zones restants.

Encara que les estadístiques demogràfiques encara no assenyalen el fenomen, en una perspectiva a llarg termini, també es produirà l'envelliment de la població emigrant, que fins ara s'inclou en la problemàtica de la gent gran en qualitat de cuidadora i assistent. Atendre aquests col·lectius i altres de més minoritaris que es troben en situació de vulnerabilitat és coherent amb allò manifestat en el 5è Congrés Nacional de la Gent Gran: "Reclamem que es dediqui una atenció especial a les persones grans que viuen en una situació de fragilitat o desemparament que amenaça la seva dignitat i felicitat" (p. 6).

Sanitaris

Com s'ha assenyalat reiteradament, se sol considerar l'envelliment com una acumulació de pèrdues, en lloc de com una etapa del cicle vital. Això comporta una visió centrada en processos mèdics sanitaris, tal com mostra el monogràfic: "Nuestros Mayores" (*La Vanguardia* 9-12-2009).

El problema afecta homes i dones, però, com destaca la doctora Carme Valls, implica més aquestes darreres, ja que no sols viuen més, sinó que

avaluen tenir pitjor salut i acumulen més discapacitats. Això requereix atencions específiques que no sempre s'aconsegueixen. La investigadora conclou que la responsabilitat del sistema sanitari en l'educació, la prevenció, la detecció i la visualització de les condicions de vida de les dones grans és enorme.

Econòmics

En una societat rica, com la catalana, la riquesa no es distribueix de manera equitativa. Hi ha bosses de pobresa i les persones grans (especialment les dones) són un dels sectors amb major risc d'estar-hi inclosos. La disminució dels ingressos que es produeix en acabar l'etapa productiva, implica un descens de la capacitat adquisitiva que, a més, es reforça amb majors despeses en salut i un accés molt restringit al sistema de crèdits. Això no només merma la capacitat de participació social, sinó que genera ansietat, angoixa i crea situacions de dependència. Alguns col·lectius que amb escàs suport dels sectors públics demanen des de fa anys millorar la seva situació econòmica, (com és el cas de les vídues i les persones amb pensió mínima) pertanyen majoritàriament als segments d'edat que s'inclouen dins de l'agent gran. En altres casos (mestresses de casa, servei domèstic, treballadores rurals, etc.) la vellesa incrementa carències econòmiques estructurals.

Sigui com sigui, la solució d'aquests problemes esdevé un requisit previ per a totes les polítiques que promouen un envelliment actiu i participatiu.

Psicològics

A partir de les nostres experiències vitals prèvies, arrosseguem fins a la nostra vellesa estereotips i concepcions socials que moltes vegades han quedat desfasades en el temps. Les persones grans que vèiem en la nostra infància, no disposaven dels recursos ni comptaven amb els suports que constitueixen l'entorn en el qual es viu ara. Com que no tenim altres models d'envelliment, tendim a considerar com a demandes possibles les que s'adiuen a les velles realitats i a autopercebre'ns amb la mirada que aleshores teníem de la gent gran. El canvi en la mirada social cap a la vellesa comporta un canvi d'autopercepció i una millora de l'autoestima. Les demandes de participació social, no sols s'emparen en les possibilitats de portar aquesta participació a la pràctica, sinó també en el fet que valorem com a possible i desitjable el manteniment de la inclusió.

D'aquesta manera, cal tenir en compte les demandes i els projectes de les persones implicades, però sense oblidar que tradicionalment es considerava normal el progressiu replegament de la gent gran. És en aquest model que ens hem socialitzat, per la qual cosa, canviar les motivacions és una part important de les polítiques per al desenvolupament d'una vellesa activa.

3. Àmbits en els quals és necessari treballar

Opinió pública

En les societats modernes industrialitzades, centrades en l'èxit econòmic, la joventut i la competitivitat, la visió que es té sobre les persones grans és, freqüentment, menystenidora i assistencialista. Aquest fenomen de desvaloració social i de desconeixement de les capacitats reals de la gent gran, s'ha definit com a *edatisme*. Com tots els prejudicis, l'edatisme és difícil de combatre, ja que no es modifica amb experiències que el desmenteixin, les quals es consideren excepcions, i, en canvi, es reforça amb les que el corroboren. Totes les persones, incloent-hi les grans, ens hem socialitzat amb visió, per la qual cosa, canviar-la significa un doble efecte: des de la societat cap a la gent gran i des de les mateixes persones afectades per adequar-se millor a l'etapa en la qual viuen. L'esforç per incidir a desmuntar aquest model ha de ser prioritari i sostingut.

La gent gran som membres de la societat, ciutadans i ciutadanes de ple dret i, per tant, amb drets i deures. Tanmateix, no tota la societat reconeix aquest fet. Els nostres drets són vulnerats sense que molt sovint les persones que els vulneren en siguin conscients. A molta gent li costa d'admetre que tenim autonomia de decisió mentre que les nostres facultats mentals ens ho permetin, per molt avançada que sigui la nostra edat.

En algunes ocasions, la nostra participació es veu limitada per discriminació per raó d'edat. Aquest fet queda reflectit en el següent fragment del text del document marc de l'àrea de treball de drets del II Fòrum Mundial de l'Envel·liment de 2002, que va precedir la II Assemblea: "Malgrat els anys transcorreguts des de la Declaració Universal, els drets humans de les persones grans no són reconeguts en la pràctica per molts països amb diferents nivells de desenvolupament. Tampoc és reconeguda la seva condició de ciutadania de ple dret, que impedeixi qualsevol tipus de discriminació".

En primer lloc, doncs, cal treballar amb la societat en general, difonent, amb una visió àmplia, una cultura de drets i deures de la gent gran.

Serveis socials i de salut

"Tant els serveis socials com els de salut han de tenir present la vida i programar les seves polítiques en conseqüència", seria la definició de l'*envelliment actiu* com a procés que té lloc al llarg de la vida. Els serveis socials i de salut no es poden deixar influir pels efectes negatius de l'*edatisme*.

Perquè els serveis socials adreçats a les persones grans fomentin un enveïlliment actiu, han d'eliminar qualsevol rastre de l'antic model paternalista que

considerava la gent gran només com a receptora de serveis i, per tant, reforçava la idea de càrrega i passivitat. No han de centrar-se en les necessitats d'una persona, sinó en la persona que té necessitats. Les persones grans han de ser considerades des del punt de vista de les seves capacitats i del que cada persona és capaç de fer.

Han de fomentar les actituds i activitats que contribueixin al manteniment de l'autonomia i, si és possible, arribant a recuperar-la i tot.

La participació en la planificació individual dels serveis que cal rebre és essencial i qualsevol pla d'atenció i d'intervenció ha de girar entorn de la persona, dels seus desitjos, de les seves preferències.

Així ho reconeix, respecte a les persones en situació de dependència o en risc de estar-hi, l'article 4 de la Llei de promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència sobre *Drets i obligacions de les persones en situació de dependència*.

Si es volen oferir serveis socials amb una atenció de qualitat centrada en la persona i, alhora, afavorir un envelliment actiu, caldrà que es tinguin en compte i tinguin un paper actiu els factors de qualitat de vida: drets, autonomia de decisió, preferències i prioritats.

A més, és innegable l'efecte psicològic que aquesta autonomia de decisió té sobre l'autoestima de les persones i, amb aquest augment d'autoestima, sobre la seva capacitat per desenvolupar un envelliment actiu.

Aquest envelliment actiu també ha de poder desenvolupar-se en els equipaments de serveis socials que més ens preocupen a la gent gran, les residències. Amb el nom de *Hacia un nuevo modelo de atención residencial*, l'IM-SERSO està treballant amb un equip d'experts amb l'objectiu de desenvolupar els criteris que ha de complir una residència de gent gran per proporcionar una atenció centrada en la persona. "La possibilitat d'oferir una atenció centrada en la persona és, probablement, el major canvi que hauria de produir-se en el nou model d'atenció a les persones grans en els centres residencials", s'hi diu. "Així, aquest nou model suposa un procés per a la planificació de la vida de l'usuari centrada en les seves tries i en la visió pròpia i la del seu entorn més pròxim. Es tracta de reconèixer el dret a la individualitat i a la particularitat de cada persona". "Això implica... dret a gaudir de les mateixes condicions de vida de qualsevol persona que visqui en la comunitat".

L'heterogeneïtat de la gent gran i la diversitat de les seves situacions augmenta en incrementar-se l'esperança de vida i, d'aquesta manera, també augmenta la

diversitat de les seves problemàtiques. Si volem donar resposta a aquesta complexitat i als requeriments de l'envelliment actiu caldrà una diversificació dels serveis socials adreçats a la gent gran.

Pel que fa als serveis de salut, volem començar recordant una frase del professor Ramon Bayés sobre de l'atenció sanitària a les persones: "No ens relacionem només amb cossos amb aparença de persones, sinó amb persones reals que sofreixen i lluiten perquè tenen una permanent vocació de felicitat i plenitud" és a dir, que tenen vocació d'envellir de forma activa.

La definició d'envelliment actiu de l'OMS entén la salut des d'una perspectiva integral, preventiva i rehabilitadora al llarg de tot el procés d'envelliment, és a dir, al llarg de tota la vida. Es tracta de promocionar la salut, prevenir les malalties i l'accés equitatiu tant a una atenció primària com a una atenció a tots els altres nivells de qualitat, i no sols d'atendre la malaltia.

Moltes de les causes de discapacitat en la vellesa les trobem en factors de risc d'edats molt anteriors. El desenvolupament dels plans de les polítiques d'envelliment actiu s'han d'iniciar han de començar en edats primerenques.

Els factors que incideixen sobre la salut són múltiples. L'OMS, en la seva declaració sobre la salut, la defineix com a "un estat de benestar psicofísic i social en relació amb múltiples àmbits que comprenen el terreny purament físic, l'esfera social, els hàbits de vida, l'estat de salut pròpiament dit i la salut percebuda o autovaloració de la salut."

Aquesta multiplicitat d'àmbits que afecten la salut fa indispensable millorar la coordinació entre sanitat i serveis socials.

Organitzacions pròpies

Per important que resulti el treball que es fa des de l'Administració, no podem oblidar que els espais de participació preferents de les persones grans, acostumen a ser els més pròxims. Seria desitjable que les organitzacions de gent gran es coordinessin i actuessin a través del Consell de la Gent Gran de Catalunya. Això els permetria una participació directa i continuada en el disseny i l'execució de les polítiques que els afecten i constituiria un gran assoliment organitzatiu i un exemple de com articular els macronivells polítics amb els micronivells de participació.

Però aquesta realitat no nega el fet que la participació de la gent gran és relativament minoritària i que no mobilitza igual els diferents sectors implicats. Així, en les organitzacions de gent gran hi participen homes i dones, però en les seves juntes directives predominen els homes; per això, el punt de vista de

les dones resulta poc o gens representat. Tampoc hi són representats col·lectius com el gitano, les diferents comunitats d'origen immigrant, col·lectius de gais, lesbianes i persones transsexuals i bisexuals, ni tampoc els sectors més desfavorits de la població. Per això, resultaria ben interessant fer un esforç per augmentar les bases de participació i diversificar-les.

Famílies

Hi ha tendència a considerar que, a mesura que augmenta l'edat, disminueix l'espai d'activitat fins a quedar reduït a l'àmbit estrictament familiar. Aquesta afirmació, no solament no es correspon amb els desitjos de molta gent gran, sinó que entra en conflicte amb una realitat que ens mostra que una part important de les persones que viuen soles són precisament persones grans. Que es visqui aquesta situació com un fracàs o com una situació que fomenta la independència personal, depèn de les condicions d'autonomia, de les possibilitats econòmiques, de la socialització rebuda i, per sobre de tot, del gènere.

La família pot ser un lloc de suport emocional i un lloc de contenció i, d'autorealització, però també pot comportar problemes de relació i exigències no concordants amb els desitjos o possibilitats de les persones afectades.

Pensar que el lloc de les dones és a casa seva, ha estat una visió molt estesa, i si bé ara no forma part del llenguatge *políticament correcte*, segueix formant part de les conductes esperades.

D'aquesta manera, recarregar les dones grans amb tasques que ja no els corresponen (com la de fer de mares dels seus néts i nétes) o transformar-les en cuidadores forçoses dels seus marits o progenitors incapacitats, segueix essent una pràctica corrent. I això no és només per imposicions egoistes dels familiars que es beneficien de la seva activitat, sinó que forma part d'allò que es viu com a natural.

Aleshores, resulta necessari passar a un model solidari de cures personals no professionals, canviant la visió social de la cura, des d'un deure moral femení a un deure moral familiar compartit.

Fomentar que les famílies animin les persones grans a participar i que les alliberin de càrregues excessives és, si més no, només una part de la tasca. L'altra part es realitza amb les mateixes persones grans.

Individus

Como ja hem vist, envellim condicionats per les nostres experiències vitals anteriors. Però encara que això és veritat en la majoria dels casos, no sempre és un condicionant definitiu. Si bé és cert que hàbits poc saludables a la juven-

tut condicionen les nostres possibilitats físiques i mentals posteriors, també és cert que adquirir bons costums alimentaris i fer exercici minimitzen els efectes nocius per a la salut. Mai és tard per millorar els hàbits.

Això encara és més cert si ens referim als hàbits socials. Una joventut i primera edat madura dedicada en exclusivitat a guanyar-se la vida o a tenir cura del grup familiar no sembla una bona preparació per gaudir d'una edat més gran que sigui participativa, activa i solidària. Però la disminució de les pressions exteriors, la major experiència adquirida i la presa de consciència de l'existència de noves i millors possibilitats, constitueixen al·licients poderosos per canviar les conductes tan ben arrelades i decantar-se per un envelliment actiu.

En altres casos, això es dona com una continuïtat amb l'experiència vital anterior. Les persones grans que vénen del món de la participació són les que, amb més facilitat, poden motivar i dinamitzar les altres, que veuen en les seves trajectòries vitals un exemple de com assumir la vellesa d'una manera més creativa.

4. Objectius

Reconceptualització del marc de referència

L'envelliment és un procés, no un estat, i, per tant, no comença en el moment en què, per edat cronològica, entrem en el grup estadísticament anomenat *gent gran*: 65 anys a Espanya. Aquest procés té lloc al llarg de tota la vida, comença físicament en edats molt primerenques i té a veure amb la nostra història de vida. Envellim segons que hem viscut. Les polítiques destinades a propiciar l'envelliment actiu han de donar una imatge dels homes i les dones tenint en compte tot el cicle vital. Segons l'OMS "les polítiques d'envelliment actiu han de considerar una perspectiva del cicle vital que reconegui la important influència de les experiències vitals anteriors en la manera d'envellir de les persones". Els responsables polítics de tots els nivells de l'Administració han de tenir-ho en compte quan facin el disseny de polítiques i programes per a la seva gent gran.

Les persones grans formem un sector de població heterogeni. D'una banda, hem viscut i seguim vivint experiències de vida diferents. De l'altra, el sector inclou una àmplia franja d'edat en la qual hi ha grans diferències, com les que es poden donar entre una persona de 65 anys i una de 100 o més.

Necessitat que les polítiques es plantegin la perspectiva de gènere

El concepte d'envelliment actiu està relacionat amb la qualitat de vida en la

vellesa. L'any 1994, l'OMS va definir la qualitat de vida com "la percepció individual de la pròpia posició en la vida en el context del sistema cultural i de valors en el qual es viu i en relació amb els seus objectius, esperances, normes i preocupacions. És un concepte d'ample espectre, que inclou de forma complexa, la salut física de la persona, el seu estat psicològic, el seu nivell d'independència, les seves relacions socials, les seves creences personals i la seva relació amb les característiques destacades del seu entorn". A mesura que envellim, la nostra qualitat de vida és determinada en gran mesura per la nostra capacitat de mantenir l'autonomia i la independència, malgrat que, com ja hem dit, es pot ser dependent i autònom. Les polítiques i els programes d'envelliment actiu hauran de basar-se en els drets, els deures, les necessitats, els desitjos, les preferències i les capacitats de les persones grans.

El plantejament de l'envelliment actiu es basa en el reconeixement dels drets de les persones grans proclamats en la Declaració Universal dels Drets Humans i en els cinc principis de les Nacions Unides envers les persones grans. El seu marc és la igualtat d'oportunitats, com recollia la ponència del 3er Congrés Estatal de las Personas Mayores, Madrid, maig de 2009: "Igualtat d'oportunitats", ja citada.

Un marc que substitueix les polítiques planificades des d'un plantejament *basat en la necessitat* a un altre de *basat en els drets*.

Orientar, possibilitar i fer-ne el seguiment

L'Administració pública no pot limitar la funció de les polítiques per a un envelliment col·lectiu a un simple marc normatiu. Com totes les actuacions polítiques també implica un missatge a la ciutadania sobre el que es considera desitjable i sobre quines són les conductes que es volen eradicar o modificar. A més, brinda un marc que orienta la resta dels sectors socials, i possibilita l'assignació de recursos materials i personals per aconseguir els objectius proposats.

En el cas de l'envelliment actiu, la continuïtat de l'esforç realitzat es transforma en una garantia de l'interès amb el qual s'aborda el problema.

Però no és suficient dictar les normes i donar els mitjans organitzatius perquè es compleixin. El Consell de la Gent Gran de Catalunya ha sol·licitat, insistentment, que es realitzin avaluacions periòdiques de l'estat i del compliment de les propostes. Aquestes avaluacions permetran analitzar on es troben els obstacles i quins són els colls d'ampolla. A més, cal elaborar un calendari que indiqui els terminis dins dels quals es pretenen aconseguir els objectius, per impedir que les bones paraules es quedin només en això.

5. Protecció jurídica de la gent gran

Respecte a la protecció jurídica, en primer lloc reiterem el que vàrem dir al Manifest del 5è Congrés: "Fem una crida perquè es faci tot el possible per agilitar els processos d'adopció de mesures cautelars, d'incapacitació i de nomenament de tutor o curador per tal que la protecció s'ajusti, al màxim, a les necessitats de la persona en cada moment." I, encara: "Plantegem la necessitat de crear un marc legal per poder exercir el dret a una mort digna."

La Carta de drets fonamentals de la Unió Europea, en el seu articulat, prohibeix tota discriminació en funció de l'edat i reconeix el dret de les persones grans a portar una vida digna i independent. El mateix que fa la Constitució espanyola i l'Estatut d'autonomia de Catalunya.

Tanmateix, el fet positiu de l'augment de l'esperança de vida comporta un augment de les persones que han perdut la capacitat de portar una vida independent, que són presumptament incapaces. Segons la llei, "són causes d'incapacitació les malalties o deficiències persistents de caràcter físic o psíquic que impedeixen a la persona governar-se per si mateixa".

- Els procediments d'incapacitació tenen per objectiu protegir els drets, la guarda i la protecció d'aquestes persones i dels seus béns, i només poden ser declarades incapacitades per sentència judicial. La sentència, sotmet la persona incapacitada a una institució de tutela o de guarda per part de persones físiques o jurídiques (entitats tutelars), públiques o privades sense ànim de lucre.
- El procediment és molt lent, hauria de ser més àgil i el jutge hauria de disposar dels mitjans que calen per adoptar amb rapidesa les mesures provisionals necessàries i poder aprofundir en el coneixement de la situació del presumpte incapaç. A Catalunya no hi ha suficients jutjats d'incapacitació, que són els que tenen més experiència en la matèria.
- No s'aplica prou la graduació de la incapacitació i no s'utilitza gaire la curatela, una mesura que s'adapta molt bé a situacions en les quals no és necessari substituir totalment la capacitat *d'obrar* d'una persona, sinó que la complementar.
- L'autotutela i les voluntats anticipades representen la màxima expressió del dret a decidir a l'avançada per si arribem a una situació de pèrdua de la nostra capacitat d'obrar i de manifestar aquesta voluntat que anticipem i, arribat el cas, poder evitar molts mals de cap no merescuts als familiars o cuidadors. Tot i això, aquestes dues mesures d'exercir el nostre dret

d'expressar la nostra voluntat –de les quals Catalunya n'ha estat pionera– són insuficientment conegudes i utilitzades.

Proposem actuar en les matèries següents:

- 1.** Exigir a tots els professionals i altres treballadors i treballadores d'entitats públiques o privades que compleixin la seva obligació de promoció de la tutela sempre que, en l'exercici de la seva professió o ofici, detectin un possible cas d'incapacitació.
- 2.** Exigir a l'Administració de Justícia que es creïn els jutjats especialitzats en incapacitació necessaris perquè els procediments legals d'incapacitació, de nomenament de tutor/a i curador/a s'agilitzin i es resolguin en un termini que protegeixi efectivament la persona presumptament incapaç.
- 3.** Establir mecanismes de col·laboració amb els serveis socials i sanitaris per facilitar al jutge i al metge forense la informació sociosanitària sobre el presumpte incapaç que permetin al jutge ajustar el grau d'incapacitació i el tipus de protecció que necessita aquella persona gran.
- 4.** Desenvolupar campanyes de difusió de la protecció que suposa la incapacitació de les persones que presumptament ho són.
- 5.** Crear entitats de caràcter públic que assumeixin l'exercici de la tutela en els casos en els quals no es trobin persones físiques o jurídiques idònies per assumir-la.
- 6.** Establir un sistema de guarda de fet quan la gent gran, presumptament incapaç, es trobi en situació de desemparament o abandonament.
- 7.** Comptar amb controls sobre la llibertat en la prestació del consentiment d'internament.
- 8.** Regular els drets i les obligacions de les persones grans ingressades en aquests centres, no admetent més limitacions que les específicament derivades del manteniment de l'ordre intern del centre.
- 9.** Fer un seguiment acurat de la guarda de fet de les persones residents presumptament incapaços.
- 10.** Difondre entre la gent gran l'existència de l'autotutela i de les voluntats anticipades i, a més, de com formalitzar-les.

11. Reiterem la nostra demanda feta en el 5è Congrés: “Necessitat de crear un marc legal per poder exercir el dret a una mort digna”.

6. Algunes propostes concretes. Línies que propugnen polítiques d’envelliment actiu

Les actuacions que han de desenvolupar les polítiques d’envelliment actiu se centren en els tres pilars que, segons l’OMS, el sustenten: *salut, participació i seguretat*.

Malgrat la seva importància en l’envelliment actiu, en aquesta ponència no parlarem de participació, ja que aquesta és àmpliament desenvolupada en la ponència A: “La participació de la gent gran”.

Tampoc parlarem de la falta de seguretat que generen la pobresa social i econòmica i l’exclusió social, ni l’atenció sanitària, ni de la mobilitat, ni dels efectes negatius de la seva carència sobre l’envelliment actiu perquè són desenvolupades en la ponència B: “Pobresa i exclusió social”.

La gent gran, amb l’activitat social, participant en centres culturals de tota mena: (als casals de gent gran, a les organitzacions de gent gran, en els sindicats i en els partits polítics), estem afavorint la societat i ens afavorim nosaltres mateixos des de dos vessants: el social i el de la repercussió positiva en la nostra salut.

Hem de fer els esforços necessaris per evitar l’aïllament i la solitud de les persones grans que influeixen de forma negativa en la salut. La gent gran ha de conquerir l’espai públic.

L’exercici moderat és un element important en la promoció de la salut. Però no sempre es disposa dels mitjans per a la seva pràctica, tant per a les persones en bon estat com per a les que pateixen algun tipus de discapacitat.

Per fomentar hàbits de vida saludable és necessari que les persones grans tinguin coneixement de què és convenient per a la seva salut.

L’entorn adequat té influències positives en la salut i en el fet que la gent gran desenvolupi un envelliment actiu.

Uns espais públics que facilitin poder passejar, lliures de barreres, amb guals que facilitin el pas a les persones amb mobilitat reduïda, ben il·luminats i amb semàfors en els llocs de perill i que tinguin una seqüència que en permeti la utilització a les persones amb menor lleugeresa, encoratgen la gent gran a fer-ne ús i a no quedar-se a casa.

Els parcs han de tenir bancs dissenyats de forma ergonòmica i col·locats de tal forma que facilitin la relació. També és molt afavoridor que en espais públics adients es col·loquin, com ja s'ha fet a alguns municipis, aparells de gimnàstica apropiats perquè la gent gran faci exercici.

Catalunya té ben desenvolupades les lleis de promoció de l'accessibilitat i supressió de les barreres arquitectòniques, però el seu compliment no és universal. S'ha progressat molt en aquesta supressió, però encara trobem als nostres carrers, transports i altres elements (i també en edificis públics) barreres difícils de superar per a persones amb mobilitat reduïda. L'accessibilitat és essencial, ja que condiona les nostres relacions socials i facilita cobrir determinades necessitats.

Tenint en compte el que s'ha manifestat en aquesta ponència, volem formular les següents demandes:

- 1.** No admetre la desvaloració de la gent gran que suposa l'*edatisme*, l'atribució a les persones grans d'estereotips negatius pel sol fet de ser grans.
- 2.** Que, a la gent gran, se'ns respecti l'autonomia de decisió, els nostres drets i llibertats, amb especial atenció a les persones amb dependència.
- 3.** Eliminar dels serveis socials adreçats a la gent gran qualsevol rastre del model paternalista.
- 4.** Fer participar la gent gran en la planificació individual dels serveis que s'han de rebre.
- 5.** Desenvolupar a les residències de gent gran un nou model d'atenció centrat en les persones.
- 6.** Diversificar els serveis socials adreçats a la gent gran per donar resposta a la seva diversitat i als requeriments de l'envelliment actiu.
- 7.** Fer plans de polítiques d'envelliment actiu que comencin en edats primerenques.
- 8.** La necessitat de millorar la coordinació entre serveis socials i sanitaris.
- 9.** Que el Consell de Gent Gran de Catalunya participi no sols amb aportacions als avantprojectes de polítiques que ens afectin, sinó també en el seu disseny i execució.

- 10.** Que en la representació de la gent gran es tinguin presents els col·lectius que no hi són representats o hi són poc representats.
- 11.** Que en totes les polítiques de gent gran es tingui en compte la perspectiva de gènere.
- 12.** Que es posin els mitjans necessaris per fomentar i facilitar un model familiar solidari de cures no professionals.
- 13.** Que a tots els poliesportius públics es desenvolupin activitats en les quals hi pugui participar la gent gran o que estiguin específicament dirigides a la gent gran: gimnàstica, estiraments, tai-txi, ioga, aquagim i altres.
- 14.** Que es programin activitats de mobilitat específiques per a persones amb mobilitat reduïda o altres limitacions.
- 15.** Que es programin cursos teòrics i pràctics de salut en general, de l'ús i de l'abús dels medicaments, de nutrició, de deshabituació de l'ús del tabac, de les drogues o de l'abús de l'alcohol.
- 16.** El disseny urbanístic ha d'adequar els espais públics a fi d'afavorir i facilitar el seu ús per part de tota la població i, especialment, per a les persones grans i persones amb mobilitat reduïda.
- 17.** Que se suprimeixin les barreres arquitectòniques existents i es vigili que no se'n generin de noves.

Les necessitats són molt grans, però també és ben gran la voluntat que té la gent gran de dirigir-nos cap a un envelliment actiu. El camí no és fàcil, però poden aconseguir-se els objectius en la mesura que sumem esforços.